

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Liis Seeme

**ÕPILASTE ARUSAAM
SOTSIAALPEDAGOOGIDE
TÖÖÜLESANNETEST NING ROLLIST
PÕLVA MAAKONNA GÜMNAASIUMITE
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Anne Rähn

Pärnu 2016

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Sotsiaalpedagoogika valdkonna teoreetiline ülevaade.....	6
1.1. Sotsiaalpedagoogika käsitlusi	6
1.2. Sotsiaalpedagoogika ajalugu	9
1.3. Sotsiaalpedagoogi töö ülevaade Euroopa riikides.....	12
1.4. Sotsiaalpedagoogide töö korraldamise alused Eestis.....	15
2. Uuring Põlva maakonna gümnaasiumite õpilaste arusaamast sotsiaalpedagoogide tööst.....	21
2.1. Uurimismetoodika ning valimi kirjeldus	21
2.2. Uuringu tulemused	23
2.2.1. Põlva maakonna gümnaasiumite õpilaste teadlikkus sotsiaalpedagoogi tööst.....	23
2.2.2. Kordaminekud ja takistused sotsiaalpedagoogide töös	28
2.2.3. Õpilaste ning sotsiaalpedagoogide ettepanekud kooli sotsiaalpedagoogide töö parendamiseks	33
2.3. Järeldused ja lõputöö autori poolsed ettepanekud.....	36
Kokkuvõte	40
Viidatud allikad.....	42
Lisa 1. Küsitlus õpilaste toetamisest Põlva maakonna koolides	46
Lisa 2. Uuring sotsiaalpedagoogide tööst Põlva maakonnas	50
Summary	52

SISSEJUHATUS

Põhikoolist või gümnaasiumist väljalangemine on endiselt Eesti hariduselus üks suurimaid probleeme. Seda võivad põhjustada väga paljud asjaolud, näiteks halb olukord kodus, vaesus, vägivald, tõrjutus koolikaaslaste poolt ja kiusamine (nii kaasõpilaste kui ka õpetajate poolt). Selliste probleemide tagajärjel tekivad üha suuremad raskused koolis käimisega ning õpilane võib koolist välja langeda. Kuigi nende probleemide tõttu tulenevad pinged ja raskused koolis on need eelkõige sotsiaalsed mitte hariduslikud. Negatiivsete tagajärgede kaasnemine ka edasises elus ei ole mingi üllatus, sest inimestel, kellel on madalam haridustase, on tavaliselt suurem võimalus jääda töötuks või madalapalgaliseks.

Madalama haridustasemega noorte tööturunäitajad on kehvemad, kui kõrgema haridusega inimeste puhul. Seda tõestavad 2014. aastal Eestis läbi viidud tööjõu-uuringu andmed. (Madiste, 2015) Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuringust (Aasvee & Rahno, 2015) selgub tõsiasi, et tihti pole lapsel oma muredest võimalik rääkida isegi oma vanematega. Selge on ka, et liiga paljud noored tarvitavad tihti alkoholi ja kurvastav on tõdeda, et suurel osal noortest on kalduvus depressioonile.

Viimastel aastatel on toimunud märgatavalt palju koolitulistamisi. Sealjuures ei saa inimest kahtlustada kohe relva haaramises, kui tal on koolis probleeme. Seetõttu on oluline pöörata tähelepanu esmapilgul lihtsatele muredele ning sekkuda juba enne kriisi. Abiks on märkamine, murede teadvustamine, koostöö erinevate spetsialistide vahel ja ka lapse lohutamine. (Leino, 2009, lk 7) Viimased tegevused kuuluvadki sotsiaalpedagoogi tööülesannete hulka. Koolitulistamised on märk sellest, et õpilane on vajanud abi, kuid ta pole seda saanud ning tagajärjed on olnud katastroofilised. Probleemid ei pruugi tuleneda ainult koolist, vaid ka perekonnast, ning võivad koolis lihtsalt väljenduda. Nende probleemide ennetamiseks ning leevendamiseks on üheks

olulisemaks võtmeisikuks sotsiaalpedagoog, kelle ülesandeks on noori aidata, tehes nendega pidevat tööd nii sotsiaalsel kui ka vaimsel tasandil. Sellest tulenevalt leiab antud lõputöö koostaja, et kooli sotsiaalpedagoog peab olema isik, kelle juurde noored julgevad pöörduda ning kellelt nad saavad ka abi.

Käesoleva lõputöö eesmärk on välja tuua sotsiaalpedagoogi töö olulisus ning selgitada noorte arusaam sotsiaalpedagoogi tööst ning võimalustest noorte abistamisel. Lähtuvalt sellest soovitakse teada saada põhilisi probleeme sotsiaalpedagoogi töös ning seda kui vajalik on tema amet õpilaste jaoks.

Uurimisküsimused:

- Mis on noorte arvates sotsiaalpedagoogi tööülesanded ja roll?
- Mida muuta või parendada sotsiaalpedagoogide töös?
- Kas sotsiaalpedagoogi ametikoht on vajalik või saaks sellega hakkama ka keegi muu, näiteks sotsiaaltöötaja või õpetaja?

Uurimisküsimustega soovitakse teada saada, kas õpilastel on olnud sotsiaalpedagoogi juurde pöördumisest abi ning kui raske on nende jaoks minna sotsiaalpedagoogi jutule. Põhjuseid, miks on raske sotsiaalpedagoogi poole pöörduda võib olla mitmeid. Lisaks sellele soovitakse teada, kui vajalikuks koolilapsed üldse sotsiaalpedagoogi tegevust peavad ning milliseid meetmeid on sotsiaalpedagoog kasutusele võtnud, et noortega seonduvaid probleeme ennetada või parandada.

Uurimisülesanded:

- seletada lahti sotsiaalpedagoogika mõiste ning selle erinevad käsitlused,
- tutvustada sotsiaalpedagoogika ajalugu ning sotsiaalpedagoogide tööd ja selle meetodeid,
- lähtuvalt uurimustulemustest analüüsida, kas õpilased teavad, milliste muredega nad peaksid sotsiaalpedagoogi poole pöörduma,
- anda ülevaade Põlva maakonna sotsiaalpedagoogide tööst ning kirjeldada sotsiaalpedagoogide ning nende tööga seonduvaid probleeme.

Lõputöö autori jaoks on oluline välja tuua tagajärjed laste probleemiga mittetegelemise korral. Seetõttu räägitakse lähemalt madalama haridusega inimeste tööhõive olukorrast Eestis. Samuti tuuakse välja noorte probleeme ning Euroopa ja Inglismaa võrdlus, millised näitajad on paremad sotsiaalpedagoogi olemasolu korral. Lõputöö autor leiab, et koolist väljalangemine ning töötus või madalapalgalisus on omavahel tihedalt seotud. Seda seisukohta kinnitab ka töös käsitletud 2014. aastal läbi- viidud uuring.

Töö teoreetilises osas üritatakse tugineda võimalikult kaasaegsetele allikatele, kuid tuuakse välja ka vanemaid seisukohti, näiteks sotsiaalpedagoogika ajaloo tutvustamiseks. Kasutatakse nii raamatuid, teadusartikleid kui ka erinevaid uuringuid. Soovitakse uurida sotsiaalpedagoogika ajalugu, erinevaid meetodeid, mõisteid ning võimalusi. Arutletakse ka selle üle, sotsiaalpedagoogide tööülesannete ning vajalike teadmiste kohta. Kasutatakse erinevaid õigusakte, Eestis läbi viidud uuringuid ning andmeid Põlva maakonna koolide kohta.

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk keskendub neljale teemale, kus tutvustatakse sotsiaalpedagoogika käsitlusi ning meetodeid, kajastatakse sotsiaalpedagoogika ajalugu ning räägitakse sotsiaalpedagoogi tööst Eestis. Kuna lõputöö autori jaoks on kõige olulisem välja tuua sotsiaalpedagoogikaga seonduv Eestis, peatatakse sellel teemal kõige pikemalt. Ajaloo peatükis keskendutakse rohkem Saksamaal toimunud arengutele. Teises peatükis keskendutakse läbiviidud uuringu tulemustele ning analüüsitakse neid. Samuti tehakse järeldusi ning tuuakse välja ettepanekud, lähtudes uuringu tulemustest.

1. SOTSIAALPEDAGOOGIKA VALDKONNA TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1. Sotsiaalpedagoogika käsitlusi

Pedagoogika valdkond on üsna lai, mistõttu sisaldab see endas erinevaid käsitlusi. Pedagoogika mõiste selgitamisel on käesolevas töös toetunud eelkõige selle käsitlustele Mandri-Euroopas.

Pedagoogika Mandri- Euroopas on lai teoreetiline teadusala, mille juured ulatuvad 19. sajandi keskpaigani. See on üks peamisi meetodeid töös laste, noorte ja perekondadega läbi laste sektori- sisaldades endas laste hoolekannet, noorsootööd, perede toetusteenuseid, alaealiste õiguslaseid teenuseid, turvalisuse üksuseid ja hoolekandeasutusi. (Boddy & Statham, 2009, lk 6)

Sotsiaalpedagoogid töötavad erinevates asutustes - nii lasteaedades, asenduskodudes, vanglates, laste- ja vanadekodudes kui ka mujal. Seega ei kata koolisotsiaaltöö kogu sotsiaalpedagoogika valdkonda. Küll aga on antud lõputöö suunatud just koolisotsiaaltöö valdkonnale, kuna soovitakse teada õpilaste arvamusi sotsiaalpedagoogikast ning koolis töötavate sotsiaalpedagoogide mõtteid ning arvamusi. Järgnevalt toob lõputöö autor välja sotsiaalpedagoogika erinevaid definitsioone.

Sotsiaalpedagoogika on nii lai ala, et sellele polegi veel ühist definitsiooni leitud. Näiteks Girona Ülikoolis Kataloonias seostatakse seda rohkem psühholoogiaga, aga Norras sotsiaaltöö erialaga. Sotsiaalpedagoogikas üldiselt ei töötata ainult lastega, see on väga oluline ala, mis on tihti alahinnatud ning valesti mõistetud. Sotsiaalpedagoog uurib, tuginedes teoreetilistele teadmistele, miks miski juhtub, kuidas seda oleks suudetud ennetada ning mis võivad olla tagajärjed. Võib välja tuua, et see hõlmab endas

sotsioloogilisi, kultuurilisi, psühholoogilisi ja pedagoogilisi teadmisi. (Cameron & Moss, 2011, lk 7- 11) Lõputöö autor seostab sotsiaalpedagoogika ala nii psühholoogia kui ka sotsiaaltööga ning arwab, et probleemide ennetamisel on sotsiaalpedagoogi töös kõige suurem roll.

Sotsiaalpedagoogika on teaduslik distsipliin, mida õpitakse vähemalt kolm aastat kõrgharidusliku kvalifikatsiooniga (tavaliselt bakalaureuse kraad). See on erialase praktika valdkond töötamisel nii laste kui ka nende peredega. (Boddy & Statham, 2009, lk 6)

Daniel Schugurensky ja Michael Silveri järgi on see uurimus nii interdistsiplinaarsest akadeemilisest alast kui ka praktikast, mis hõlmab kolme inimtegevuse valdkonda: haridust, sotsiaaltööd ning kogukonna arengut. Kuigi sotsiaalpedagoogikat mõistetakse erinevalt, läbib seda ühine teema- see tegeleb haridusliku ning sotsiaalse arengu seostega. Teisisõnu võib öelda, et see tegeleb sotsiaalsete probleemide haridusliku poolega ja hariduslike probleemide sotsiaalse poolega. Nagu teisteski hariduslikes või sotsiaalsetes sekkumistes, võib sotsiaalpedagoogikat kasutada sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamiseks ja sotsiaalse kontrolli mehhanismide tugevdamiseks. Samuti võib seda kasutada sotsiaalse ümberkujundamise kaasaaitamiseks. (Schugurensky & Silver 2013, lk 1- 3)

Sotsiaalpedagoogika on põhielemendiks sotsiaalsete probleemide vastu võitlemises ning sotsiaalhoolekande edendamises läbi hariduse. See on orienteeritud inimese arengule ning tegeleb isiku individuaalsete vajadustega. Sotsiaalpedagoogika meetoditega võib abi leida sotsiaalse tõrjutuse ning hariduslike probleemide vastu. (Hämäläinen, 2015, lk 1023- 1025) Sotsiaalpedagoogi töö on anda pedagoogilisi lahendusi sotsiaalsetele probleemidele. Tähtsaks osaks nende töö juures on sotsiaalsete probleemide ennetamine. See, kuidas nad enda eesmärgid saavutavad, sõltub nende professionaalsetest oskustest, valmisolekust muuta kasutuid harjumusi ning struktuurilistest võimalustest ja piirangutest. Nende ülesanne ei ole olla juht vaid anda juhiroll inimesele, kellel on probleem, kes omakorda on seeläbi võimeline muutma oma elu paremuse poole. (Stephens, 2013, lk 27)

Hariduse ja kasvatuse sõnaraamatu järgi on sotsiaalpedagoog sotsiaalpedagoogilise kõrghariduse saanud isik, kes on omandanud teadmised ja oskused pedagoogitööks sotsiaalsete probleemide leevendamisel. (Sotsiaalpedagoog, 2014) Sotsiaalpedagoogika on aga pedagoogika haru ja tegevusvaldkond, mille eesmärk on sotsiaalsete probleemide leevendamine ja ennetamine pedagoogika vahenditega. (Sotsiaalpedagoogika, 2014) Eesti Keele Sihtasutuse poolt välja antud sõnastiku järgi on sotsiaalpedagoogi töö pigem pedagoogiline kui sotsiaalne. Tuginedes eelnevatele mõistetele on töö autori arvamuse kohaselt sotsiaalpedagoogika aga suuremal määral sotsiaaltööga seonduv kui pedagoogiline töö. Seda seetõttu, et probleemide märkamine, ennetamine, abivajaja aitamine, suunamine ning muud tööülesanded, millega sotsiaalpedagoog silmitsi seisab, on suurel määral sotsiaalsed. Sotsiaalsete probleemide all peetakse silmas alkoholi liigset tarbimist, depressiooni, vaesust, tõrjutust koolikaaslaste poolt, kuritegevust ja muid probleeme, mis raskustes olevatel noortel võivad väljenduda. Samuti on sotsiaalpedagoogil vajalikud teadmised lastekaitsest ning nõustamisest, seda suuremal määral, kui õpetajal.

Sotsiaalpedagoogika praktikana tähendab täiskasvanute poolseid tegevusi, et aidata lapse isiklikku arengut, sotsiaalset haridust ja üldist heaolu koos vanematega hariduse ja sotsiaalhoolekande võimalikus ulatuses. (Ellingsen *et al.*, 2009, lk 75) Sotsiaalpedagoogika teooria aga uurib ühiskonna ja hariduse vahelisi suhteid, vaadeldes kuidas haridus mõjutab ühiskonda, majandust ja poliitilisi struktuure ning kuidas need kolm tegurit mõjutavad vastastikku haridust. (Petrie, 2013, lk 6)

Töö autori jaoks on sotsiaalpedagoogika ennekõike sotsiaaltöö, kus aidatakse noori ning nende perekondi sotsiaalsete probleemide ületamiseks. Põhiline rõhk on noore abistamisel koolist ning kodust tulenevate probleemide ilmnemisel nii pedagoogiliste kui ka sotsiaalsete meetoditega, praktiseerides nii võrgustikutöö, juhtumikorralduse kui ka pedagoogika võtteid. Seetõttu sõnastatakse antud lõputöös sotsiaalpedagoogi tööd ka koolisotsiaaltööna. Seda, et sotsiaalpedagoogika on eelkõige sotsiaalne töö kui pedagoogiline tõestab lõputöö autori jaoks ka selle valdkonna ajalugu, mida tutvustatakse järgnevas alapeatükis 1.2.

1.2. Sotsiaalpedagoogika ajalugu

Sotsiaalpedagoogika paremaks mõistmiseks on esmalt tarvis rääkida selle valdkonna arengu ajaloost. Sotsiaalpedagoogilisi võtteid võidi kasutada juba aastasadu tagasi, kuid järgnevas peatükis keskendutakse just selle arengule tänapäevases mõistes. Sotsiaalpedagoogika on jõudsalt arenenud Saksamaal, kuid teisalt on sellest Eestis kättesaadava kirjanduse põhjal enim rääkinud soomlane Juha Hämäläinen. Seetõttu ollakse käesolevas peatükis keskendunud Saksamaa arengutele ning paljuski Juha Hämäläineni teostele.

Eestis on sotsiaalpedagoogika üheks peamiseks, kuigi mitte ainsaks teoreetiliseks aluseks olnud saksa sotsiaalpedagoogika kontseptsioon. (Mikser, 2009, lk 49) Kuigi sotsiaalpedagoogika käsitusviiside ajalugu ulatub kaugemale nii mõneski teises riigis, näiteks Skandinaavia maades (Jarning, 1997) või Hispaanias (Lopez-Blasco, 1998), vaadeldakse Eesti sotsiaalpedagoogika kontseptsiooni suunitluse tõttu antud lõputões rohkem just Saksamaa sotsiaalpedagoogika ajalugu ning selle arengut.

Sotsiaalpedagoogika aluseks on viletsuse vähendamine ja hädasolija aitamine pedagoogiliste vahenditega. Sotsiaalpedagoogilise mõtlemise alguseks võib täheldada kesk- ja uusaja piiril targanud püüdlusest leida lahendusi hädasolija probleemidele. Nende aitamiseks tekkisid nii poliitilised kui ka pedagoogilised strateegiad. 18.sajandi lõpul hakati mõistma inimese võimalusi nii indiviidina kui ka ühiskonnaliikmena võtta oma saatus enese kätte. Sellel ajal hakati kõigi võrdset õigust õnnele ja heaolule käsitlema ka pedagoogiliste eesmärkidena ning kasvatust osana kultuurivõitlusest nende saavutamise eest. (Hämäläinen, 1999, lk 36-37)

Tihti peale pole lapsed oma keerulises olukorras ise süüdi, seetõttu on neil ka enam abi vaja, et probleemidele lahendusi leida. Tänu erinevatele tugisüsteemide arengule on loodud noortele paremad võimalused iseseisvamaks eluks. Ühe noorte tugisüsteemina mõistavad eestlased sotsiaalpedagoogi ametit. Sotsiaalpedagoogika on lai mõiste, mis järjest areneb ning mille algust ei saa päris täpselt kindlaks teha.

1967. aastal on Heafford ning samamoodi 1994. aastal Soëttard välja toonud, et kõige esimesena on sotsiaalpedagoogika mõistet kasutanud sakslane Karl Mager aastal 1844. Mageriga enam-vähem samal ajal tutvustas seda mõistet hariduslik filosoof Friedrich Adolph Wilhelm Diestersweg, kes elas aastatel 1790- 1866. (Heafford, Soëttard, viidatud Schugurensky & Silver 2013, lk 3 vahendusel) Kuigi nad tõlgendasid sotsiaalpedagoogikat eri moodi (Hämäläinen, 1999, lk 42) on tähtis see, et nii Mager, kui ka Diesterweg jagasid arusaama, et haridus peab omama sotsiaalset missiooni, mis peaks ulatuma indiviidi teadmiste omandamisest kaugemale ja keskenduma kultuuri omandamisele ühiskonna kaudu ning toetama kogukonda toetavaid tegevusi. (Heafford, Soëttard, viidatud Schugurensky & Silver 2013, lk 3 vahendusel) Kuigi varem on mainitud mõistet sotsiaalpedagoogika, pani sellele kui teadusele aluse saksa filosoof ja õpetaja Paul Natorp, kes 1899. aastal avaldas raamatu Sotsiaal pedagoogika : teooria inimese kogukonna liikmeks olemise tahte harimisest (*Sozialpädagogik: Theorie der Willensbildung auf der Grundlage der Gemeinschaftis*). (Schugurensky, Silver, 2013, lk 4) Natorpi teooria lähtekohaks oli õiglase ühiskonna ideaal. Selle teostamiseks oli tähtsal kohal kasvatus. Seevastu Natropi sotsiaalpedagoogika tõlgendus ei sisaldanud ametalaseid vaatekohti ning ta ei käsitlenud seda ametialana. Tema järgi peaks kogu pedagoogika olema oma olemuselt sotsiaalpedagoogika ning rõhutada tuleks kollektiivsust (Hämäläinen, 1999, lk 42- 43) Juba aastasadu on olnud inimestel soov aidata hädasolijat. Järjest enam mõistetakse, et mida vanemaks saab inimene, seda keerulisem on teda toetada ning tema olukorda muuta. Vanemaks saades on üha raskem ise enda probleemidele lahendusi leida ja oma käitumist, mis raskesse olukorda on viinud, muuta või parendada. Seetõttu on oluline aidata raskustes olevat inimest juba lapseas. See tähendab, et oluline roll on ennetustööl.

Peale Esimest maailmasõda algas sotsiaalpedagoogika kiirem areng. See toimus suuresti tänu Saksamaa psühholoogile ja õpetajale Herman Nohlile. Tänu tema teooriale arenes struktuursem analüüs sotsiaalse ebavõrdsuse ja inimeste kannatuste põhjuste kohta. Nohl väitis, et sotsiaalpedagoogika peaks aitama ühendada noorte algatusi, programme ja jõupingutusi ning põhiliseks eesmärgiks on edendada osalejate üldist heaolu. Nohli arvates peaksid sotsiaalpedagoogilised sekkumised keskenduma sotsiaalsele abile, mis põhineb armastusel, teadlikkusel ning inimväärikusel. Samuti

tuleks sotsiaalsesse abisse suhtuda kui hariduslikku tegevusse, kus arvestatakse antud situatsiooni ajaloolisi, kultuurilisi ja isiklike põhjuseid. Peale selle aitas Nohl kujundada sotsiaalpedagoogidele mõeldud koolitusprogramme ülikoolis. Tänu Nohli väljavaadetele seostatakse sotsiaalpedagoogikat rohkem sotsiaaltöö ja sotsioloogiaga kui psühholoogiaga. (Nohl, Hämäläinen, Cousée, Verschelden, viidatud Schugurensky & Silver 2013, lk 5 vahendusel) Erinevalt Natropist pööras Nohl erilist tähelepanu sotsiaalpedagoogika arendamisele ametialase tegevusena ja erilise ühiskondliku tegevussüsteemina. Tema käsitles sotsiaalpedagoogikat üldisest pedagoogikast eraldiseisva teadusalana. Nohli seisukohast on rõhk rohkem indiviidil kui kollektiivsel aspektil. (Hämäläinen, 1999, lk 43) Nohli lähenemist on aga kritiseerinud 1994. aastal ilmunud artiklis Christian Niemeyer. Kuna Nohl keskendus konkreetsetes tingimustes ilmnevale kasvatusseisundile, ei arenenud sotsiaalpedagoogika mõiste sisu filosoofilist analüüsi ning ei ole saanud vastust küsimustele, kes on sotsiaalpedagoog, millist rolli ta ühiskonnas täidab ning millised on tema tegevusvõimaluste piirid. (Niemeyer, 1994, lk 630- 635)

Peale Teist maailmasõda said sotsiaalpedagoogika arengus tähtsale kohale sakslastest pedagoogid Klaus Mollenhauer ja Hans Thiersch. Mollenhauer ja Thiersch jätkasid Nohli sotsiaalpedagoogika iseseisva distsipliini kujundamist, kuid suurema rõhuga sotsiaalsele kriitikale ning sotsiaalistest kitsendustest vabastamisele. (Hämäläinen, 2003, lk 70) 1960.-1970. aastatel kujunes sotsiaalpedagoogika Saksamaal akadeemiliseks õppeaineks. Võib öelda, et 1950. aastatel oli sotsiaalpedagoogika eesmärk muuta inimene sõnakuulelikuks, 1960. aastatel kohanevaks, 1970. aastatel passiivselt normaliseeruvaks ning alates 1980. aastatest sai põhisihiks inimese normaliseerimine tema aktiveerimise kaudu. (Hämäläinen, 1999, lk 45- 49) Christian Lüders ja Michael Winkler avaldasid 1992. aastal artikli, kus räägiti sotsiaalpedagoogika normaliseerumisest alates 1970. aastatest. Sellest aastakümnest alates lisandusid paljud spetsialistid ja sihtgrupid ning hakati suuremat tähelepanu pöörama ennetavatele tegevusele. Kõige tähtsam oli aga sotsiaalpedagoogika kohandamine teadustele esitatavate üldiste kvaliteedinõuetega ning sotsiaalpedagoogikateadmiste ka rakendamine teistes teadusvaldkondades (Lüders & Winkler, 1992, lk 363- 364).

20. sajandil võtsid sotsiaalpedagoogika kasutusele paljud Euroopa riigid, nagu näiteks Belgia, Holland, Ungari, Sloveenia, Rootsi ja Taani. (Whinter-Jensen, 2011, lk 52- 61) Soomes alustati koolisotsiaaltööga 1966. aastal, Lõuna- Austraalias 1974. aastal, kuid see pole seal eriti kiiresti arenenud ning Lätis alustati sellega 1991. aastal. Eestis tehakse koolisotsiaaltööd alates 1994. aastast Tartus ja 1999. aastast Pärnus. (Kadajane, 2001, lk 43- 45) Nagu ka eelmisel sajandil tuleb endiselt arvestada individuaalse inimese ja sotsiaalse dünaamika koosmõjuga ning mõelda kuidas reageerida sotsiaalsetele probleemidele ja tegeleda sotsiaalsete muutustega läbi hariduslike ja sotsiaalsete meetmete. (Schugurensky & Silver, 2013, lk 8) Võttes arvesse perioodi, millal erinevates riikides alustati koolisotsiaaltööga, võib öelda, et Eestis on see valdkond üks uuemaid, seetõttu on sellel veel tänaseni arenguruumi.

Kuigi sotsiaalpedagoogika ajalugu ulatub juba mitme sajandi taha, ei ole tänapäevani sellel ametil veel ühist mõistet ning erinevates riikides käsitletakse seda professioni erisuguselt. Sotsiaalpedagoogika kontseptsioon pole eriti populaarne Angloameerika maades ning pedagoogika terminit kasutatakse seal peamiselt õpetamise ja õppimise teaduse puhul. (Petrie, 2001, lk 23) Seetõttu tutvustatakse järgnevas alapeatükis 1.3. mõne Euroopa riigi sotsiaalpedagoogilisi meetodeid.

1.3. Sotsiaalpedagoogi töö ülevaade Euroopa riikides

Koolil on mitu funktsiooni, millest kõige olulisem on teadmiste jagamine. Vähem räägitakse lapse sotsialiseerimisest. Raskuste puhul langeb õpilase enesehinnang ning kaovad kõrged unistused (Leino, 2009, lk 12- 13) Selliste juhtumite puhul peaks abi olema sotsiaalpedagoogist, kes suhtleb nii õpilaste kui ka õpetajatega ning aitab neid mõlemaid. Seda, et sotsiaalpedagoogi töö on vajalik tõendab TCRU (*Thomas Cameron Researsh Unit*) uuring.

TCRU uuringutes ning praktikas Euroopas on välja tulnud tõsiasi, et näiteks asutustes elavad noored inimesed, kus on sotsiaalpedagoogiline režiim (Taani ja Saksamaa) käivad noored tõenäolisemalt rohkem koolis ning üle 16 aasta vanused käivad rohkem töö, kui näiteks Inglismaal, kus selline režiim puudub. Samuti on Inglismaal rohkem asutustes elavaid tüdrukuid, kes jäävad alaealisena rasedaks ning noori, kes omavad

kriminaalregistrit. (Cameron & Moss, 2011, lk 20) Kuigi loetud uuringus tugineti asenduskodus elavatele lastele ning sotsiaalpedagoogi tööle seal, võib siiski väita, et sotsiaalpedagoogi roll ning olemasolu on noorte jaoks tähtis. Ei ole oluline, kas ta on koolis, noortekeskuses või mujal, peaasi, et ta oleks olemas.

Sotsiaaltöö eesmärgiks on aidata muuta inimeste elu paremaks, lähtudes nende elu olukorrast. Tüüpiline viga, mida inimese abistamisel tehakse, on keskendumine üksnes hädasolijale ja tema argivajaduste rahuldamisele, eirates struktuurilisi ning kultuurilisi mõjutusi. (Selg, 2015, lk 26- 30) Sotsiaalpedagoogikat rakendatakse enamikes Euroopa riikides ning on olenevalt riigist väga erinev, kuid vaatamata mitmekesisusele leidub ka ühiseid jooni. (Kornbeck & Rosendal Jensen, 2009, lk 1) Sotsiaaltöö ja sotsiaalpedagoogika vaheline suhe erineb riigiti üle terve Euroopa. Järgnevalt tutvustatakse lühidalt Saksamaa, Soome ja Prantsusmaa sotsiaalpedagoogilisi mudeleid.

Saksamaal tõlgendatakse sõna pedagoog kui „üleskasvataja“ (*erzeiter*). See hõlmab lapse kasvu ja arengu terviklikku olemust. Sotsiaalpedagoogika on seotud kogu inimesega: keha, vaimu, tunnete, hinge, loovuse ja kõige enam suhetega. (Petrie, 2001, lk 18). Selles riigis on sotsiaalpedagoogi kvalifikatsiooninõudeks tarvis bakalaureuse kraadi või kolmeaastast kutseharidust. Peale selle on neil tihti ka lisakvalifikatsioonid näiteks psühholoogia või pereteraapia alal. (Boddy *et al.*, 2009, lk 7) Saksamaal on kasutusel ka lähenemine, kus lisaks sotsiaalpedagoogile töötab veel üks inimene peredega. Selle terminiks on eluilmakeskne (*lifeworld orientation*) peretöö. (Selg, 2015, lk 28) Klaus Grunwald ja Hans Thierch väidavad, et inimese argipäeva struktureerivad kolm mõõdet, milleks on läbitav aeg, kogetav ruum ja sotsiaalsed suhted. (Grunwald & Thierch 2009, lk 131) Marju Selg on oma näites (vt peatükk 2.2.3.) välja toonud selle, et peretöötaja toetabki peret aja ja ruumi struktureerimisel ning sotsiaalsete suhete korrastamisel. (Selg, 2015, lk 28- 29) Selline meetod sarnaneb kõige enam sotsiaalpedagoogika teadlaste poolt välja toodud demokraatlikule mudelile. (Eriksson, 2014, lk 169- 178)

Alates 1966. aastast on Soomes kasutusel koolikuraatorid, kelle suurem osa tööajast kulub õpilaste argimurede lahendamisele. Peamiseks eesmärgiks tema töö puhul on õpilase koolijõudmine ning lõputunnistuse saamine. Soomes töötavad lisaks

koolikuraatorile ka kooliskäimise abilised, kellel, erinevalt koolikuraatorist, ei pea olema kõrgharidust. Kooliskäimise abilise tööks on kasvatus-, juhendamise- ja hoolekandetöö, toetades lapse iseseisvumist, mis ei eelda alati kvalifikatsiooni- näiteks ratastooli lükkamine. Tema olulisemaks koostööpartneriks on õpetaja, kes jagab talle korraldusi, lisaks ka lapsevanem, koolikuraator ning psühholoog. Eestis võib kooliskäimise abilist samastada abiõpetajaga, selle erinevusega, et abiõpetajad on enamasti kõrgharidusega. Inimlikkuse kontekstis võib neid samastada ka tugipersonaliga (näiteks riide- või raamatukoguhoidja), selle vahega, et nad ei lähe tundidesse kaasa. (Leino & Tamm, 2008, lk 15- 18)

Soome tugisüsteemi eesmärgiks on õpetajatele töörahu tagamine- sotsiaalsete probleemidega nemad ei pea tegelema. Nende süsteemi tulemuslikkust peegeldab PISA uuring (uuring, kus hinnatakse õpilaste valmisolekut iseseisvaks eluks), kus Soome on eeskujuks kogu maailmale. (Leino, 2012, lk 47) PISA (Programme for International Student Assessment) on OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) algatusel läbiviidav rahvusvaheline uuring, mille käigus hinnatakse 15-aastaste õpilaste teadmisi ja oskusi. PISAGA uuritakse: kui hästi on noored valmis eesootavate väljakutsetega silmitsi seisma, kas õpilased on võimelised analüüsima, põhjuseid leidma ja oma ideid esitama ning kui võimekad on õpilased oma oskusi ja teadmisi reaalses elus rakendama. PISA hindab õpilaste suutlikkust rakendada oma oskusi ja teadmisi elulistes situatsioonides, nii isiklikes, sotsiaalsetes kui ka globaalsetes olukordades. (Haridus- ja teadusministeerium, *n.d.*) PISA tulemuste järgi on Soomes üks paremini väljatöötatud süsteem, kuna sotsiaalpedagoog peakski noortele õpetama erinevaid sotsiaalseid oskusi iseseisvalt hakkama saamiseks.

Prantsusmaal puudub sotsiaalpedagoog meie mõistele kohaselt (vt. definitsioone peatükis 1.1.). Sealsed lastekaitse teenused on see- eest kõrgelt arenenud. Lastega töötavasse personali kuuluvad sotsiaaltöötajad ja pedagoogid, juristid ja spetsiaalselt välja õpetatud laste kohtunikud, psühholoogid, terapeudid ja psühhiaatrid ning teised meditsiiniliselt koolitatud spetsialistid. (Boddy *et al.*, 2009, lk 7) Loetud allikatele tuginedes on kõige lähemal Euroopa mõistes sotsiaalpedagoogile Prantsusmaal erihariduse spetsialist (*éducation spécialisée*), mille algatajaks oli 1909. aastal

psühhiaater Désiré-Magloire Bourneville. See oli suunatud vaimse puudega lastele. Selle eriala omandamiseks tänapäeval peab õppima kolm aastat peale keskkooli ilma bakalaureuse kraadi saamata. Prantsusmaal on ka sotsiaal- kultuurilised innustajad (*animateur socio- culturel*), kes saavad küll kutsehariduse, kuid seda ei peeta võrdväärseks isegi keskkooli haridusega. See ametiala arenes välja vajadusest edendada moraalseid väärtushinnanguid, hoida lapsi ära kuritegevusest, kaitsta noori alkoholismi eest ning hügieeni olulisuse teavitamisest, kuna tollel ajal oli laialdaselt levinud tuberkuloos. Sotsiaal- kultuurilised innustajad tegelevad lastega väljaspool kooli nende vabal ajal, näiteks noortekeskustes või ka sotsiaalasutustes. (Bon, 2009, lk 36- 41)

Paljudes tõlgetes nimetatakse erihariduse spetsialisti sotsiaalpedagoogiks, kuid töö autor leiab, et Euroopa mõistes ei vasta see sotsiaalpedagoogile. Erihariduse spetsialisti ning sotsiaal- kultuurilise innustaja tööülesannete jagamisel, suunates erihariduse spetsialisti töö ka mittepuudega lastele ning võttes üle sotsiaal- kultuurilise innustaja tööülesandeid, võiks tegemist olla sotsiaalpedagoogi ametiga. Eestis on sotsiaalpedagoogi töö suunatud nii puudega kui ka tervetele lastele, järgmises alapeatükis 1.4. räägitaksegi lähemalt sotsiaalpedagoogi tööst Eestis.

1.4. Sotsiaalpedagoogide töö korraldamise alused Eestis

Eestis on võimalik sotsiaalpedagoogiks vastava nimega õppida Tallinna Ülikoolis nii bakalaureuse kui ka magistri õppes. Kuigi selle jaoks on võimalik eraldi õppida võetakse sellele ametikohale tihti tööle ka inimesi, kes on õppinud lihtsalt sotsiaaltööd. Küll aga tuleb sellel ametikohal töötades omandada kutsestandard. Kasuks tulevad teadmised nii eripedagoogika kui ka psühholoogia valdkonnast. Sotsiaalpedagoogid tegelevad koolis nii põhjuseta puudujatega, kooli-kiusamisega, koolikohustuse mittetäitjatega kui ka muude käitumisprobleemidega. Samuti on neil pidev koostöö erinevate tugistruktuuridega, näiteks lastekaitse spetsialistiga, sotsiaaltöötajatega, noorsoopolitseinikega ning lastevanematega. Sotsiaalpedagoogi ameti vajaduse ning töö olulisuse tõendamiseks on lõputöö autor välja toonud mõned probleemid Eestis, näiteks nagu töötus ning alkoholi tarbimine, mille ennetamise ning leevendamiseks on sotsiaalpedagoogil võimalik tegeleda.

2014. aastal oli Eestis 20- 29 aastaste madalama haridusega noorte tööhõive määr 57% ja töötuse määr 19%. See tähendab, et iga viies noor, kes on madalama haridusega alles otsis tööd. Seda oli peaaegu kaks korda rohkem kui samas vanuses noorte seas Eestis keskmiselt. Ligi kolmandik 20- 29 aastaseid madalama haridusega isikud aga ei olnud tööturul üldse aktiivsed. Selline asjaolu näitab, et madalama haridustasemega noorte tööturunäitajad ei ole eriti kiiduväärt. (Madiste, 2015) Töötusest tekivad rahaprobleemid, sellest tulenevalt võivad tekkida tervisehädad ning inimene pole suuteline elama täisväärtuslikku elu ega võimeline seda ka teistele pakkuma. Tekib suletud ring, mis tähendab, et kord raskes olukorras üles kasvanud noor satub taas raskustesse ning oma perekonda luues kannatavad ning vajavad abi ka tema lapsed.

Tervise Arengu Instituut koostas 2013/ 2014 õppeaastal kooliõpilaste tervisekäitumise uuringu, milles osales 4057 noort vanuses 11, 13 ja 15 eluaastat. HBSC (HBSC- *Health Behaviour in School-aged Children study*) uuring Eestis viidi läbi üldhariduskoolide 5.,7. ja 9. klasside õpilaste hulgas. Tulemuste kohaselt 1650 neist tarvitab alkoholi kord kuus või harvem ning 182 neist igal nädalal. Lisaks sellele oli depressiivseid episoodide viimase 12 kuu jooksul 1198 vastanutest. Tähtis on ka teada, et tulemuste kohaselt oli noortel raske või väga raske muredest emaga rääkida 499- 1 ning 941- 1 vastanutest oli seda raske teha isaga. Siinkohal võib ka välja tuua, et 59-1 vastajal puudus ema ja 428- 1 puudus isa. (Aasvee & Rahno, 2015, lk 7- 14) Murettekitav on see, et peaaegu pooled küsitluses osalenud alaealised tarvitavad alkoholi. Vastajad olid ka üpris noored ning sellises vanuses tunda depressiivsust ja masendust on asjaolu, millega tuleb tegeleda ning millele tähelepanu pöörata. Tihti pole lapsel kedagi, kellega oma muredest rääkida, ning seetõttu võidaksegi oma mured alkoholi pudelisse uputada või siis teha midagi hullemat. Selliste probleemide ennetamiseks on abi sotsiaalpedagoogist ning tema juhtumikorralduslikest oskustest.

Eesti haridussüsteemis on sotsiaalpedagoogika praegu pigem praktika koolis ilmnevate sotsiaalprobleemide leevendamiseks. (Leino, 2012, lk 45) Lapsed, kes on hädas koolikohustuse täitmisega, on ammu enne kooliprobleeme hädas olnud kas perekonnast või tervisest tulenevate probleemide tõttu. Kooli tugisüsteemi ülesandeks on varakult avastada õpilased, kelle õppimist segab mingi väline asjaolu ning reageerida võimalikult

varakult. Eestis on puudu tugiisikuid, mida tundub, et oleks õpilastele just kõige rohkem vaja- inimest, keda nad usaldavad. (Tamm, 2008, lk 43- 53) Tugiisikute näol oleks suur abi nii õpetajatele, sotsiaalpedagoogidele kui ka perekonnale endale, kes on hädas oma nooruki koolikohustuse täitmise või halbade elukommete omandamise tõttu. Sotsiaalpedagoog üksinda ei jõua kõike märgata, kuna tema töömaht on isegi suur. Tugiisikuid aga ei ole kerge leida- üheks põhjuseks võib olla see, et puuduvad vajalikud ressursid.

Põhikooli ja gümnaasiumi seaduse § 37 kohaselt on Eesti koolides kohustuslikus korras ettenähtud lastele sotsiaalpedagoogi abi. Seaduses on välja toodud, et õpilasele tagatakse vähemalt eripedagoogi, psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi (edaspidi tugispetsialistid) teenus. Tugispetsialistide teenuse rakendamiseks loob võimalused kooli pidaja ning selle korraldab direktor. (Põhikooli ja gümnaasiumi seadus, 2010) Kuigi vastavalt seadusele peaks Eestis igas koolis olema ka sotsiaalpedagoog, ei ole see tihtipeale nii.

Põhjus võib olla selles, et kooli juhtkond ei ole näinud tema tööks vajadust, kuna pole täielikult mõistnud sotsiaalpedagoogika olemust. (Valge, 2014, lk 17- 19) Kuigi sotsiaalpedagoogika alased definitsioonid on välja toodud ka Eestis välja antud Hariduse ja kasvatuse sõnaraamatus (vt peatükk 1.1.), on sotsiaalpedagoogika mõiste endiselt väga lai. See võib olla põhjuseks sotsiaalpedagoogide rolli väärsti mõistmiseks ning sellealase ametikoha mitte omamiseks. Teiseks põhjuseks võib olla ka ressurside kokkuhoiu soov, kuna sotsiaalpedagoogi palk on võrdne õpetaja palgaga.

Peale taasiseseisvumist on sotsiaalpedagoogika Eestis levinud kui teaduslikku uurimissuunda, õppevaldkonda ning erialast praktikat tähistav mõiste. Kuid selle laiast levikust hoolimata on sotsiaalpedagoogika mõiste kriitiline analüüs jäänud ebapiisavaks. Osalt just seetõttu pole sotsiaalpedagoogika koht teadusvaldkondade ja õppeainete hulgas selge ning puudub ka selgelt määratletud ainesisu ja tunnustatud baaskirjandus. Esimeseks kriitiliseks lähenemiseks sotsiaalpedagoogikale võib lugeda Edgar Krulli retsensiooni Juha Hämäläineni käsiraamatule „Sissejuhatus sotsiaalpedagoogikasse“. Krull, erinevalt Hämäläinenist, tõstatab küsimuse sotsiaalpedagoogika mõiste identiteedist tervikuna, kuigi Hämäläinen mainib samuti

oma raamatus, et sotsiaalpedagoogika mõiste on ebamäärane. Krull märgib ka, et tohutu varieeruvus sotsiaalpedagoogika baasdistsipliinide, lähtealuste ja uurimisobjektide kirjeldamisel ei luba rääkida ühtsest teooriast. (Mikser, 2009, lk 49- 52) Seetõttu mõistetakse ka Eestis sotsiaalpedagoogikat üsna erinevalt. Kuigi juba 2013. aasta detsembris kinnitati sotsiaalpedagoogide kutsestandardid 6 ja 7 (Sihtasutus Kutsekoda, 2013), on lahkkelisid nende tööülesannete ning ametikirjelduse kohta tänini.

Sotsiaalpedagoogi töö eesmärk Eestis on isikutele sotsiaalsete oskuste õpetamine, parendamine, erinevate sotsiaalsete ja toimetulekuprobleemide ennetamine ning leevendamine, tegutsemisvõime ja toimetuleku toetamine nii individuaal kui võrgustikutöös pedagoogiliste vahenditega. 6. taseme sotsiaalpedagoog märkab abivajajaid, informeerib probleemidest võrgustikku, teavitab abivõimalustest ning leiab olukorra parendamiseks sobivad spetsialistid. Sotsiaalpedagoogid töötavad haridusasutustes, turvakodudes, nõustamiskeskustes, vanglates jne. Sotsiaalpedagoogi kutseala 7. taseme sotsiaalpedagoogi ülesanneteks on probleemide kaardistamine, ennetamine, hindamine ja koostöö. (Eesti Sotsiaalpedagoogide..., *n.d.*)

Kuigi sotsiaalpedagoog võib töötada nii vanade kui noortega ning erinevates asutuses, leiab lõputöö autor, et Eestis on sotsiaalpedagoogi töö on kõige tähtsam just koolides ning tegeleda noorte ja nende perekondadega. Seda sellepärast, et lapsi ja noori on lihtsam õpetada, sest neil pole kõik isikuomadused veel kinnistunud ning nad on seetõttu paindlikumad ja vastuvõtlikumad muutustele. Samuti on üks olulisemaid elemente sotsiaaltöös probleemide ennetamine, seega nende märkamine juba varajases eas on lihtne just koolis. Peale koolide on Eestis sotsiaalpedagoogid ka Rajaleidja keskustes, kuhu kuuluvadki 7. taseme sotsiaalpedagoogid, kes kaardistavad probleeme ning teevad koosööd kooli sotsiaalpedagoogidega. Sotsiaalpedagoogid peavad oma töö edendamiseks läbima erinevaid koolitusi, et süvendada oma teadmisi nii nõustamises, psühholoogias, erinevates sekkumiste meetodites kui ka pedagoogilistes sekkumistes.

Sotsiaalpedagoogi ülesanded on erinevates asutustes varieeruvad, seetõttu leiab lõputöö autor, et tarvis oleks eraldi välja tuua sotsiaalpedagoogide tööülesandeid koolis. Rääkides koolisotsiaaltööst on sotsiaalpedagoogil aktiivne töö, kus tema tegevusteks on näiteks (Raud, 2011, lk 21- 22):

- klasside vaatlused,
- klassijuhatajaga suhtlemine,
- korrapidamine koolis,
- küsitluste ja uuringute läbiviimine,
- osalemine klassikoosolekutel,
- lapse koolipäevastressi vähendamine,
- kasvuraskustega ja neurootiliste probleemidega õpilaste eristamine,
- suunata lapsi (näiteks nõustamis- ja tugikeskustesse lisauuringutele ja nõustamisele),
- koostöö hoidmine valla hoolekandega, eriti väiksemates kohtades (näiteks transpordi küsimustes ja vajalike spetsialistide juurde suunamisel).

Eha Alla- Napritson on samuti välja toonud sotsiaalpedagoogi üldisemaid tööülesandeid koolis. Tema kohaselt peab sotsiaalpedagoog lisaks veel tegelema koolivägivalla ja sotsiaalsest tõrjutusest tulenevate probleemidega, töötama koolikohustuse eirajate ning õpi-, käitumis- ja kohanemiskustega õpilastega, uurima lapse lähikeskkonna riske ja ressursse, osaleda kooli ja kodu vahelises suhtlemises, osaleda sotsiaalsete probleemide ennetustöös, tegeleda õpilastega individuaalselt juhtumitöö meetodil. (Alla- Napritson, 2008, lk 80) Sotsiaalpedagoogi ülesandeks on olla vahendaja, osaledes lapse lähivõrgustiku vahelises suhtluses ning hoides seda võrgustikku koos. Sotsiaalpedagoogi tööülesannetest oleme jõudnud tema rollini. Nimelt võib sotsiaalpedagoogi tööülesannetest järeldada, et tema rolliks on olla vahendaja ja suunaja erinevate spetsialistide vahel, samuti kuulaja, õpilaste individuaalsete murede korral.

Sotsiaalpedagoogil lasub palju tööülesandeid, seetõttu peaksid ka tema teadmised olema mitmekülgsed. Eelkõige tuleb välja tuua suhtlemisoskus, sh kuulamisoskus ning oskus abivajajat märgata. Samuti peaks sotsiaalpedagoog suutma edendada lapse õpimotivatsiooni ning luua koostööd ning püsivaid suhteid pere ja kooli vahel. Tähtis roll on ennetus- ning võrgustikutööl. Peale selle peab sotsiaalpedagoog tegelema lapse eluolu parandamise strateegiate välja mõtlemisega kui ka nende rakendamisega. Selleks on tema ametil olles vaja erinevaid teadmisi erisugustest valdkondadest. Järgnevalt

tuuakse välja mõned olulisemad valdkonnad, millega sotsiaalpedagoog peaks kursis olema.

Sotsiaalpedagoogi töös on vajalikud teadmised arengupsühholoogiast, stressiga toimetuleku viisidest, suhetest ja suhtlemisest, konflikti lahendamise oskustest, grupidünaamikast ning ka võrgustikutööst (klassijuhataja, lapsevanem, aineõpetaja, kooli tugisüsteemist vajalik tugiisik, vajadusel kooli väliselt lastekaitsetöötaja). (Raud, 2011, lk 21- 22) Tuginedes viimaste aastate sündmustele seoses koolitulistamistega arvab uurimuse autor, et sotsiaalpedagoogi töös on väga vajalikud ka teadmised kriisinõustamisest. Ettevalmistusi kriisiga toimetulekuks ei lähe tarvis ainult koolis toimuva puhul, vaid ka näiteks lähedase surma, õnnetuse või muu trauma korral, mil laps vajab rohkem tuge.

Koolisotsiaaltöö nõuab lisaks sotsiaaltöölastele teadmiste ja oskuste ka pedagoogilist ja noorsootöölase haridust ning peale selle piisavat koolitust psühholoogiast. Sageli piisab turvatunde tagamiseks ka teadmisest, et koolis on olemas koolisotsiaaltöö tegija, kes on vajadusel olemas. (Arras, 2008, lk 78- 79) Baseerudes loetud kirjanduslikele allikatele, leiab antud lõputöö autor, et sotsiaalpedagoogi töö hõlmab endas suuremas osas just sotsiaaltööd, kuid kuna tegemist on lastega ning nende abistamisega, siis peab sotsiaalpedagoog omama ka pedagoogilisi teadmisi. Selleks saab ta läbida näiteks erinevaid koolitusi. Eestis on sotsiaalpedagoogika valdkonnaga seotud probleeme küllaldaselt- tugiisikute vähesus, ressursside puudus, kooli personali teadmatus sotsiaalpedagoogika olemusest. Samuti on sotsiaalpedagoogidel väga palju tööülesandeid ning tema ametikohal on tarvis suurel hulgal erinevaid teadmisi. Nendel probleemidel lõputöö autor pikemalt ei peatu, kuna on selge vajadus sotsiaalpedagoogi töö järele. Seetõttu soovitakse teada, kuidas näevad õpilased, kellega sotsiaalpedagoog igapäevaselt tööd peab tegema, viimase rolli ning kui hästi tuntakse tema tööülesandeid.

2. UURING PÕLVA MAAKONNA GÜMNAASIUMITE ÕPILASTE ARUSAAMAST SOTSIAALPEDAGOOGIDE TÖÖST

2.1. Uurimismetoodika ning valimi kirjeldus

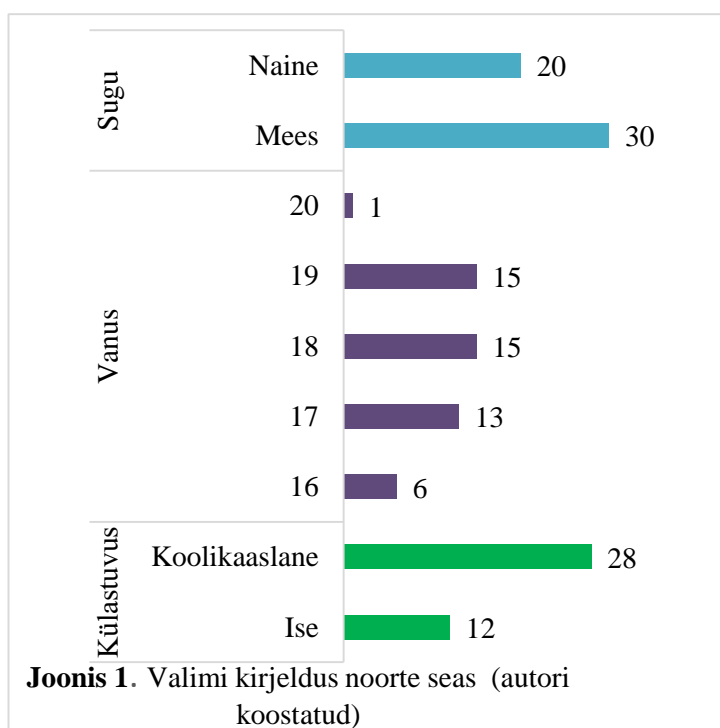
Lõputöö läbi viimiseks kasutati nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset meetodit. Peamiselt kasutati töös kvantitatiivset meetodit, sest mõned andmed, näiteks paljud vastanutest on külastanud sotsiaalpedagoogi või kui paljud õpilased ei tea, mida teeb sotsiaalpedagoog, soovetakse välja tuua arvuliselt (vt lisa 1). Samuti oli ankeedi valim üsna suur- üle Põlva maakonna gümnaasiumite, 50 õpilase seas. Kvalitatiivset meetodit kasutati, kuna sooviti lähemalt uurida protsesse ja juhtumeid ning osalejate arvamusi, interpretatsioone ja vastuseid (vt lisa 2). Mõõtevahenditena kasutatakse nii küsitlust kui ka struktureeritud intervjuud. Küsimuste läbiviimine koosnes kahest osast.

Esimeses osas küsitleti noori Põlva maakonna kolmes gümnaasiumis 10.-12. klassini, kokku 50 õpilast. Paremate tulemuste saavutamiseks oli töö autori arvates tõhusam võtta valimisse gümnaasiumi õpilased, kuna:

- nad on käinud kauem koolis, seega on suurem tõenäosus, et nad on sotsiaalpedagoogiga kokku puutunud või vähemalt omavad teadmisi sotsiaalpedagoogi tegevustest koolis ning
- nad on vanemad- enamus täiskasvanud, seega võib eeldada, et nende vastused on konstruktiivsemad, kui noorte laste puhul.

Õpilaste küsitlemise puhul kasutati sihtpärast valimit, kus valituks said kõige enam koolist puudunud õpilased. Koolist puudumisi aluseks võttes tegi valiku kooli õppealajuhataja. Puudumiste arvu uuringu läbiviija ei küsinud, kuna seda ei peeta antud

uuringus oluliseks. Samas võib välja tuua, et suurem osa vastajatest, nimelt 60% olid meessoost, millest annab eeldada, et koolist puudub rohkem poisse kui tüdrukuid. Noorte seas tehtud valimi sotsiaal- demograafilisi andmeid tutvustab joonis 1. Õpilastega viidi küsitlus läbi nende kooli klassiruumides sealseid arvuteid kasutades. Uurimuse läbiviija viibis samal ajal klassis ning küsimustele vastamiseks kulus orienteeruvalt 15 minutit. Ankeetküsimustiku (vt lisa 1) andmed annavad ülevaate õpilaste teadmistest sotsiaalpedagoogi tööülesannete, rolli ning tema küllastatavuse kohta. Peale selle on küsimused suunatud õpilaste erinevatele arvamustele, nagu näiteks arvamused sotsiaalpedagoogide töö vajalikkuse kohta ning tarvilike muudatuste kohta nende töö edendamiseks.

Teises osas viidi läbi struktureeritud intervjuu Põlva maakonna sotsiaalpedagoogide seas. Intervjuude (vt lisa 2) kaudu saab teada, milliseid ülesandeid sotsiaalpedagoogid täidavad ning kuidas nad näevad võimalusi enda töö edendamiseks. Sotsiaalpedagoogidega viidi intervjuud läbi peale küsitluste läbi viimist õpilaste seas. Tulenevalt õpilaste seas läbi viidud küsitluste järeldustest formuleeriti struktureeritud intervjuu sotsiaalpedagoogide seas.

Põlva maakonna neljast gümnaasiumist kolmes töötab sotsiaalpedagoog, samuti töötab sotsiaalpedagoog Mammaste algkoolis. Alates sellest aastast puudub sotsiaalpedagoog Kanepi Gümnaasiumis. Seitsmest Põlva maakonna põhikoolist ei ole sotsiaalpedagoogi üheski. (Põlvamaa noorteportaal...,n.d.) Põlva maakonna gümnaasiumite kolmest töötavast sotsiaalpedagoogist viidi läbi struktureeritud intervjuud kahega.

Andmeid koguti 10.märts- 19.aprill 2016. 10.märts- 30.märts lepiti koolidega kokku küsitluse läbiviimise ajad, e- maili ning telefoni teel. 31. märtsil viidi küsitlus läbi Põlva Ühisgümnaasiumis, 5. aprillil Kanepi Gümnaasiumis ning 6. aprillil Räpina Ühisgümnaasiumis. Värska Gümnaasium küsitlusest osa ei võtnud. Lõputöö autor käis kõikides koolides ise küsitlust läbi viimas. 10. aprill- 19. aprill toimusid struktureeritud intervjuud sotsiaalpedagoogidega.

Nii intervjuud kui ka küsitlus viidi läbi arvuti teel *Google Forms* keskkonnas. Ankeetküsimustiku kogutud andmed sisestati ja süstematiseeriti, kasutades Microsoft Excel 2010 versiooni. Joonistes välja toodud arvudes vastab 100% 50 õpilasele. Respondentide tsitaadid on eraldatud jutumärkide või taandreaga ning tsitaadi lõpus on sulgudes täht V ning vastaja number. Tsitaatidest välja jäetud tekst on märgitud sümboliga /.../, respondentide täpsemate vastuste esitamiseks.

2.2. Uuringu tulemused

2.2.1. Põlva maakonna gümnaasiumite õpilaste teadlikkus sotsiaalpedagoogi tööst

76% vastanutest pole külastanud sotsiaalpedagoogi, kuid samas üle poolte respondentidest teavad koolikaaslast, kes on teda külastanud. Kuigi mõned vastajatest pole sotsiaalpedagoogiga kokku puutunud, leiab lõputöö autor, et nad peaksid siiski teadma, millised on sotsiaalpedagoogi tööülesanded. Seda seetõttu, et tulevikus tekkiva probleemi korral oleks neil endil võimalik sotsiaalpedagoogi poole pöörduda või nad oskaksid vajadusel pakkuda koolikaaslasele abi sotsiaalpedagoogi juurde pöördumiseks. Sellest tulenevalt uuriti, kas õpilased üldse on kursis sellega, millega sotsiaalpedagoog tegeleb. Tulemusi kajastab tabel 1.

Tabel 1. Õpilaste arvamus sellest, millega tegeleb sotsiaalpedagoog (autori koostatud)

Tegevus	Õpilaste arv
Õpilaste probleemidega	24
Suhtlemisprobleemidega	4
Vaimsete probleemidega	4
Käitumishäiretega õpilastega	2
Nõustamisega	5
Vaesemate perekondadega	3
Ei tea, millega tegeleb	3
Vanematega, kes ei saa oma eluga hakkama	1
Räägib sotsiaalsest ühiskonnast	1
Õpetajaga sarnaste asjadega	1
Koolikiusamisega	1
Hüvitiste määramisega	1

Uuringu tulemustest selgus, et 12% vastanutest tegelikult ei tea, millega sotsiaalpedagoog üldse tegeleb. Lisaks nendele, kes ausalt väljendasid oma teadmatust, vastasid kolm noort lausetega „hüvitiste määramine“ (V 18), „õpetajaga sarnased asjad“ (V 42) ja „räägib sotsiaalsest ühiskonnast“ (V 30), mis uurimuse autori arvates samuti väljendavad teadmatust sotsiaalpedagoogi töö- ülesannete suhtes. Õpilasi, kes ei ole kursis sotsiaalpedagoogide tööülesannetega on liiga palju, sest sotsiaalpedagoog peaks olema kõigile kättesaadav ning noored peaksid oma muredega tema poole saama pöörduda. See osutub aga keeruliseks kui nad isegi ei tea, millega sotsiaalpedagoog tegeleb.

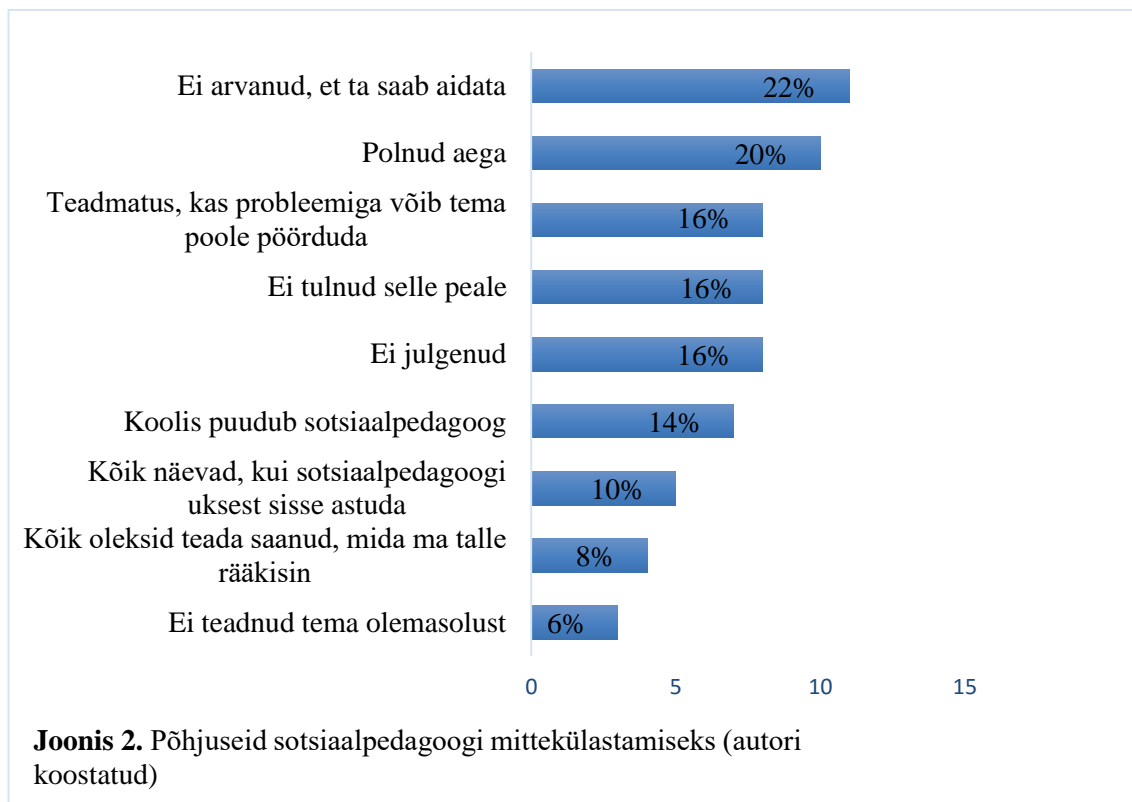
Kuna õpilaste teadmised sotsiaalpedagoogide funktsioonidest olid kesised, siis uuris lõputöö autor ka sotsiaalpedagoogide endi käest nende tähtsamate tööülesannete kohta. Sotsiaalpedagoogide olulisemad tööülesanded on järgnevad:

- probleemsete õpilaste ja nende perede välja selgitamine,
- õpilasi ning nende peresid toetada, abistada, nõustada ja vajadusel suunata spetsialisti poole,
- koostöö tagamine õpilase, vajadusel pere, õpetajate, kooli juhtkonna ning teiste tugispetsialistidega kui ka spetsialistidega väljastpoolt kooli (politsei, lastekaitsetöötaja, vaimse tervise kabinet, rajaleidja keskus jne),
- võrgustikutööst tulenevalt info koondamine ja osapooltega suhtlemine,
- jälgida koolikohustust mittetäitvaid õpilasi ning püüda välja selgitada, mis põhjusel üks või teine õpilane koolist puudub,

- olla õpilastele usaldusisik, et nad julgeksid tulla ja jagada sotsiaalpedagoogiga oma erinevaid muresid ja probleeme,
- hariduslike erivajadustega ja õpiraskustes olevate lastega tegelemine,
- õpetajate nõustamine.

Tegelikult on sotsiaalpedagoogil märgatavalt rohkem tööülesandeid. Peatükis 1.4. välja toodud funktsioonide järgi on tema tegevusteks näiteks veel klasside vaatlused, korrapidamine koolis, küsitluste ja uuringute läbiviimine, osalemine klassikoosolekutel ning kasvuraskustega ja neurootiliste probleemidega õpilaste eristamine. (Raud, 2011, lk 21- 22) Vastajate poolt nende ülesannete mittemärkimise puhul võiks oletada, et sotsiaalpedagoogid nende asjadega Põlva maakonnas ei tegelegi. Ka näitena võetud ühe Põlva maakonna gümnaasiumi sotsiaalpedagoogi ametijuhendis (Räpina Ühisgümnaasium, 2015) pole antud ülesandeid kirjas. Lõputöö autor leiab, et selline tegevus nagu korrapidamine koolis on üldise tähendusega ja kuulub nii pedagoogide, sotsiaalpedagoogide kui muu koolis töötava personali kohustuste hulka ilma, et seda peaks otseselt ametijuhendis või antud lõputöö vastustes välja tooma.

Sotsiaalpedagoogi töö prioriteediks on õpilaste heaolu. Seega, kas õpilased külastavad või ei külasta sotsiaalpedagoogi on oluline teada. Samuti on tähtis aru saada, miks õpilased ei külasta sotsiaalpedagoogi, kuigi viimane saaks neid aidata. Lähtudes uuringu tulemustest võib öelda, et nii mõnelgi juhul ei tea õpilane, kas sotsiaalpedagoog on üldse isik, kes oskaks või kelle pädevusse kuuluks tema aitamine hetkelise raskuse puhul. Teadlikkust või siis teadmatust sotsiaalpedagoogi tööst on näha ka joonises 2. Joonises 2. tuuakse välja põhjuseid, miks sotsiaalpedagoogi juurde ei minda, kuigi vajatakse abi.

Küsitlusest selgus, et suurim põhjus, miks probleemi korral sotsiaalpedagoogi juurde ei minda on see, et ei teata, kas ta saab aidata. Samuti ei teadnud kolm vastanut üldse, kas sotsiaalpedagoog on koolis olemas. Üsna suur osa respondentidest ei olnud kindlad, kas nende probleemiga võib sotsiaalpedagoogi poole pöörduda. See näitab, et sotsiaalpedagoogi tööd pole piisavalt koolides tutvustatud. Tähtis on välja tuua ka tõsiasi, et 35 respondenti ei leidnud asjaolusid, miks nad ei saaks, probleemi ilmumise korral, sotsiaalpedagoogi juurde minna.

Uuringu tulemustest selgus, et mõnes koolis ei ole sotsiaalpedagoogi üldse tutvustatud, vaid on tema olemasolust teada saadud lihtsalt uksest silti lugedes (vt tabel 2). Ainult 24% vastanutest on sotsiaalpedagoogi eraldi koolis tutvustatud, lisaks on 12% respondentidele temast rääkinud õpetaja.

Tabel 2. Kooli sotsiaalpedagoogi olemasolust teada saamine (autori koostatud)

Meetod	Õpilaste arv
Koolis tutvustati	12
Nähti ukse peal silti	7
Klassijuhataja/ õpetaja rääkis	6
Kuskilt lihtsalt kuuldi	6
Tema juures käis koolikaaslane	5
Ei tea tema olemasolust	4
Sõprade käest kuuldi	3
Koolis pole sotsiaalpedagoogi	2
Teda nähti kooli peal	2
Tema juurde saadeti	1
Vanematelt	1
Määrati uurimustöö juhendajaks	1

Kuigi paljud õpilased on sotsiaalpedagoogi olemasolust kelleltki lihtsalt kuulnud, ükselt silti lugenud või teda ainult kooli peal näinud, teab enamus noori, et ta on koolis olemas. Sellest ainuüksi aga ei piisa, kuna, selleks, et sotsiaalpedagoogi juurde minna peavad noored ka teadma, millega ta tegeleb. Kuna tundub, et info sotsiaalpedagoogi ameti kohta pole tihtipeale lasteni jõudnud, küsiti ka sotsiaalpedagoogide endi käest, kuidas nad endast koolis noortele märku on andnud.

Õpilased saavad sotsiaalpedagoogide kohta teada järgnevalt:

- klassijuhatajad jagavad infot,
- saab otsida kontakte kooli kodulehelt,
- mõnikord käib sotsiaalpedagoog koos psühholoogiga end klassides tutvustamas (ennekõike 7. ja 10. klassis),
- info levib laste ja vanemate vahel suusõnaliselt,
- tööle asudes käib sotsiaalpedagoog end klassides tutvustamas,
- sotsiaalpedagoog on käinud tunde vaatlemas,
- ta püüab olla aktiivne kooli üritustel osalemisel ja korraldamisel.

Sotsiaalpedagoogid on küll ennast käinud tutvustamas, kuid seda ainult kas teatud klassis või esimest korda tööle minnes. Probleem seisneb selles, et ennast küll mõnikord tutvustatakse, kuid mitte enda rolli või tööülesandeid. Samamoodi ei ole noortele piisavalt selgitatud, milliste probleemidega võib sotsiaalpedagoogi poole pöörduda (vt joonis 2 lk 26).

2.2.2. Kordaminekud ja takistused sotsiaalpedagoogide töös

Pelgalt isiku tutvustamine ei ole piisav selleks, et õpilane tahaks oma muredega sotsiaalpedagoogi poole pöörduda. Samas võib öelda, et nad suudavad ning saavad noori abistada, kuna on saanud vastava väljaõppe. Uuringu tulemustest selgus, kuidas sotsiaalpedagoogid on saanud noori aidata:

Põhikooli õpilane puudus koolist tervislikel põhjustel rohkem kui kuu aega. /.../ suunasime ta koostöös kooli tugispetsialistide ja lapsevanemaga väikeklassi. Õpilasele sai koostatud tema vajadustest lähtuvalt tunniplaan, koolis toetas teda igapäevaselt sotsiaalpedagoog (kes suhtles vajadusel ka lapsevanemaga). Õpilane on motiveeritud õppima ja tõenäoliselt ühel päeval on ta valmis liituma oma endise klassiga. (V 1)

Oli üks sügavas depressioonis ja pisut tõrjutud nooruk. /.../ suunasin (esialgu viisin isiklikult, lapse nõusolekul) ta edasise abi saamiseks psühholoogile (kust ta lõpuks jõudis psühhiaatriakliinikusse ravile ajutiselt, sest olukord oli tõesti raske). Samuti oli selle juhtumi puhul vaja tegeleda tõsiselt emaga, et ema lapse probleemi (depressioon) tunnistaks ja oleks nõus abi otsima. Tegelesin klassiga et tõrjutuse probleemi lahendada. /.../ See olukord on lahenenud kindlasti kõigi osapoolte /.../ koostöös - see ongi võrgustikutöö /.../. Lastega tegeledes on tulnud välja ka koduse vägivalla juhtumeid, sel juhul olen kohe teavitanud politseid ja koostöös oleme olukorraga edasi tegeleenud. (V 2)

Vastajate poolt toodud näited kinnitavad taaskord võrgustikutöö olulisust. Koostööd tehakse nii tugispetsialistide, vaimse tervise kabineti, Rajaleidja nõustamiskeskuse, Psühhiaatriakliiniku, õpetajate, kaasõpilasete, vanemate kui ka politseinikega.

Samuti selgus õpilaste seas läbi viidud küsitluse tulemustest, et enamjaolt on õpilased saanud sotsiaalpedagoogilt abi nõustamisega. Samas peaaegu pooled ehk 48% vastasid, et sotsiaalpedagoog on neid aidanud muul moel, näiteks vastas üks õpilane järgnevalt: „Kui ma käisin lihtsalt rääkimas tundide ajal (et tundidest ära saada) siis ta väga palju toetas ja oli väga abivalmis.“ (V 27) Pole lähemalt uuritud, millise probleemi tõttu

õpilane soovis tunnist ära saada, kuid võib öelda, et selline käitumine näitab, et sotsiaalpedagoogi rolliks õpilase jaoks on olla kuulaja ning nõuandja.

Sotsiaalpedagoogidelt uuriti ka, milliseid raskusi nende töös ette tuleb ning milliste keeruliste olukordadega nad enim peavad silmitsi seisma. Probleemid, millega sotsiaalpedagoogid peavad toime tulema on järgmised:

- erialaspetsialistide järjekorrad on pikad,
- leidub lapsevanemaid, kes ise ei ole piisavalt motiveeritud probleemiga tegelema või neil puudub üldse huvi,
- andmete puudumine õpilase kohta, juhul kui ta on käinud või kui ta käib mõne spetsialisti juures,
- mõni õpetaja ei tee koostööd,
- põhjuseeta puudumised,
- käitumisprobleemid (tunnis korrarikkumine, õpilane ei tööta kaasa - sulgub endasse, laste omavahelised tülid ja konfliktid, õpilase-õpetaja vahelised konfliktid),
- supervisiooni vähesus- töökohas ei mõisteta supervisiooni vajadust,
- takistused koostööl- usaldamatuse-, aja puuduse-, õpetajate ebareaalsete ootuste ja vaeleusaamade tõttu sotsiaalpedagoogi töö osas või lihtsalt lapsevanema/ nooruki soovimatuse tõttu,
- lapsevanemate vähene tugi.

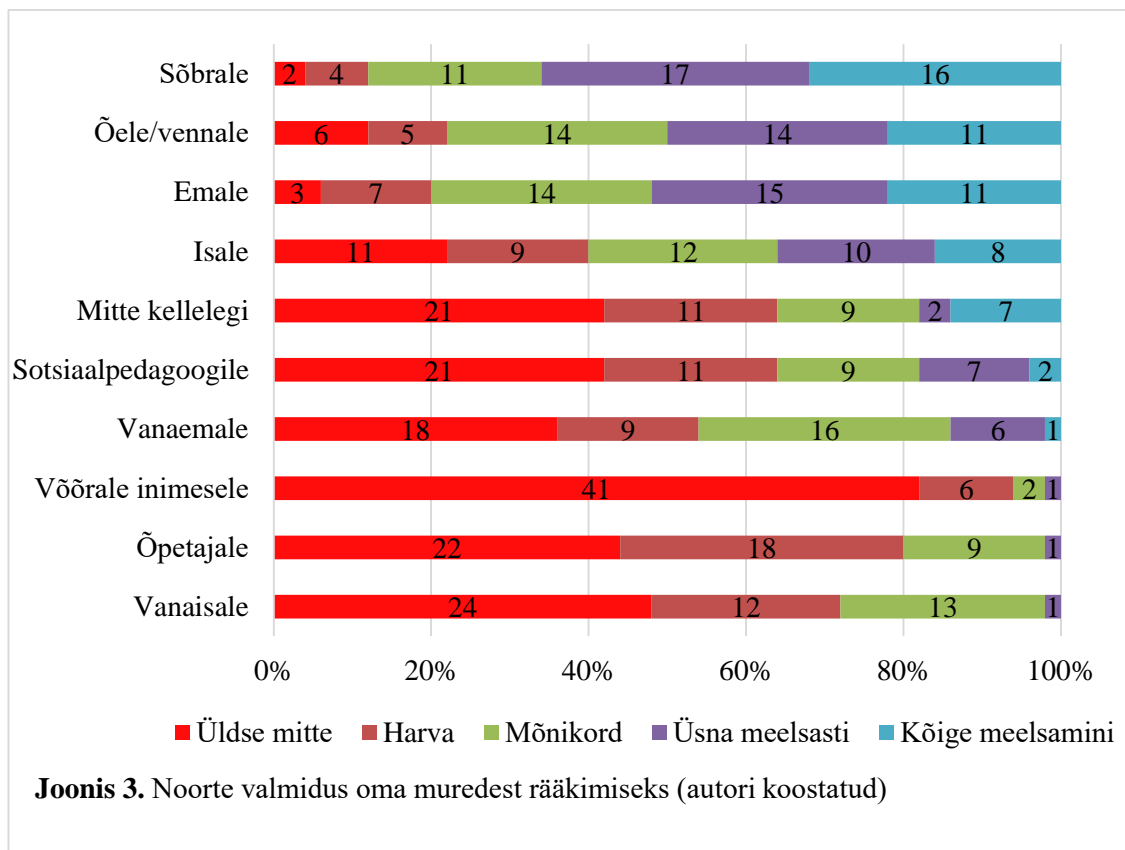
Intervjuust selgus, et lapsevanemad vajaksid kohati enam tuge ning nõustamist ning kasulik oleks rohkem teada õpilaste käekäigust ning varem esinenud probleemide olemasolust. Nagu ka peatükis 1.4. on välja toodud, selgus käesoleva lõputöö intervjuude läbiviimisel, et sotsiaalpedagoogi tööd ei mõisteta piisavalt või on tekkinud tema töö kohta väärarusaamad. Samuti on tihtipeale takistuseks lapsevanema vähene koostöö. Intervjuudest sotsiaalpedagoogidega selgus:

On igasuguseid lapsevanemaid. Üldiselt kui neid kooli kutsuda, siis nad kohale ikka tulevad ja vestelda saab. Samas paljudel juhtudel jääb kodupoolset panusest lapse probleemide lahendamiseks väheseks. (sest vanematel endal on ka tõsised

probleemid). /.../ Lapsevanemad võiks teadvustada, et nende ülesanne lapsevanemadena on lapsega kodus tegeleda (koos teleri vaatamine ei ole lapsega tegelemine) ning vajadusel istudagi kõrval ja koos lapsega õppida. Selleks, et laps järgiks koolis kehtivaid reegleid peavad lapsel olema ka kodus reeglid - et ta oleks harjunud reeglite täitmisega. Ehk vajavad ka lapsevanemad rohkem tuge ja nõustamist. (V 2)

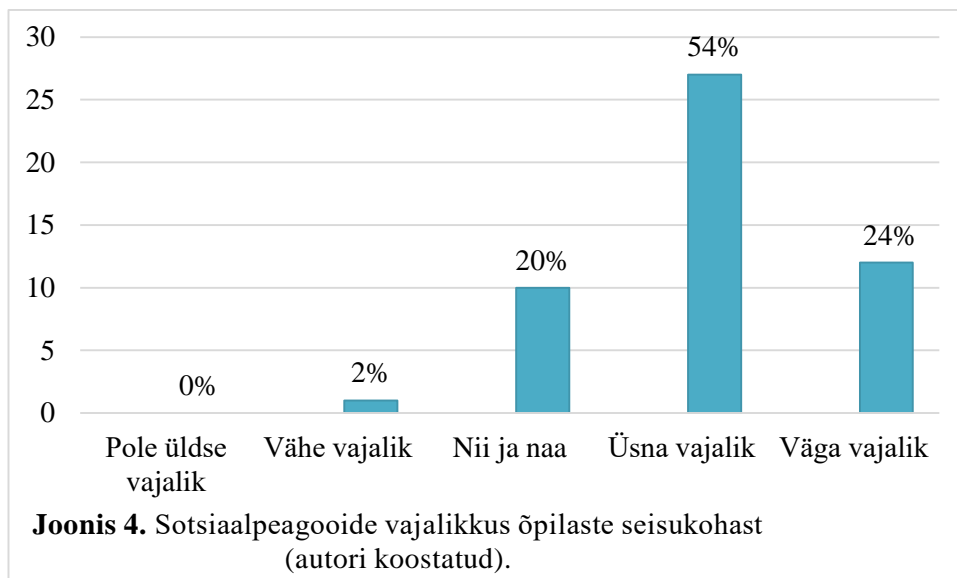
Üks vastanud sotsiaalpedagoogidest on korruga nii sotsiaalpedagoog kui ka lastekaitse spetsialist. Tema vastustest võib lugeda, et kuna ta töötab mõlemal töökohal poole koormusega, siis tal polegi probleemide korral kellegi poole pöörduda. Seda seetõttu, et noorte ja laste teemad on lastekaitsetöötaja pärusmaa ning ta ei saa seetõttu vallaga väga palju koostööd teha. Lõputöö autor aga leiab, et sotsiaalnõuniku ning lastekaitse spetsialisti tööd on omavahel tihedalt seotud, sest alatihti tuleb probleemne laps just probleemsest perekonnast. Seetõttu peaksid sotsiaaltöötaja ning lastekaitse spetsialist tegema eriti suurt koostööd, rääkides nii perekonna kui ka lapse probleemidest ning otsides koos lahendusi. Küsides informatsiooni riskiperede kohta, kus on ka lapsed, saab probleeme ennetada juba eelkooli ealiste laste seas. Seda infot saab jagada sotsiaalnõunik ning seetõttu ongi koostöö temaga oluline.

Sotsiaalpedagoogi töö tähtis osa on tegeleda ennetustööga. Tänu sellele suudetakse ära hoida noore inimese raskusi täiskasvanu eas. Mida kiiremini murele lahendus leitakse, seda positiivsemad on tulemused nii nooruki enda kui ka terve ühiskonna jaoks. Märkamata jäänud probleemid võivad viia aga töötuse, alkoholismi, depressiooni või veelgi tõsisemate tagajärgedenigi. Põhjuseid, miks sotsiaalpedagoogi ei külastata on mitmeid (vt joonis 2 lk 26). Tähtis asjaolu sellejuures on see, kas noor on üldse valmis sotsiaalpedagoogi usaldama ning talle oma probleemidest rääkima. HBSC 2013/ 2014 õppeaastal läbiviidud uuringule tuginedes on näha, et tihti ei ole lapsel muredest võimalik rääkida oma vanemategagi. (Aasvee & Rahno, 2015, lk 14) Lõputöö autor leiab, et sellest tulenevalt võibki noortel tekkida depressioon ning oma murede leevendamiseks tarvitatakse ka alkoholi. Noorte käest uuriti, kui meelsasti on nad üldse valmis sotsiaalpedagoogi külastades oma muredest rääkima (vt joonis 3).

Uuringu tulemustest selgus, et sageli võib sotsiaalpedagoogi juurde mittepöördumise põhjuseks olla see, et teda lihtsalt ei usaldata ning ei soovita talle oma probleemist rääkida. Kõige meelsamini räägitakse oma probleemist siiski sõbrale. Õele, vennale või emale räägitakse oma muredest samuti üsna meelsasti. Probleem tekib aga siis, kui isegi nendele pole võimalik rääkida või kui nad ei oska probleemile lahendust leida. Siinkohal on abiks sotsiaalpedagoog ning tema nõustamisoskused ja teadmised. Sotsiaalpedagoogile aga on oma muredest sama vastumeelne rääkida, kui üldse mitte kellelegi kurta. Probleemi kese on usaldamatuses, sest sotsiaalpedagoogi funktsioone ei teata piisavalt. See tähendab, et sotsiaalpedagooge ja nende tööd ning tööülesandeid peab rohkem õpilastele tutvustama.

Käesolevas lõputöös sooviti teada, kui vajalikuks õpilased peavad sotsiaalpedagoogide tööd. Sotsiaalpedagoogi töö kvaliteetseks kordaminekuks on suureks takistuseks see, kui tema tööd ei peeta piisavalt vajalikuks. Teisalt, kui noored sotsiaalpedagoogi tööd väärtustavad, võib sellest järeldada, et Põlva maakonna sotsiaalpedagoogid on oma tööd õigesti korraldanud. Sotsiaalpedagoogide vajalikkust noorte jaoks väljendab joonis 4.

Positiivne on tõdeda, et 78% vastajatest ehk 39 noort 50-st peab sotsiaalpedagoogi tööd vajalikuks. Kuigi enamus vastajatest peab seda tööd üsna vajalikuks ning suur osa isegi väga vajalikuks, on õpilased välja toonud ka negatiivseid argumente.

Küsitlusest välja tulnud negatiivsed argumendid olid järgmised: „Enamasti on sotsiaalpedagoogid täiesti ebakompetentsed ning ma ei ole veel näinud, et nende töö oleks muutusi toonud.“ (V 8) „Ei oskagi öelda, ei näe erilist vajadust.“ (V 34)

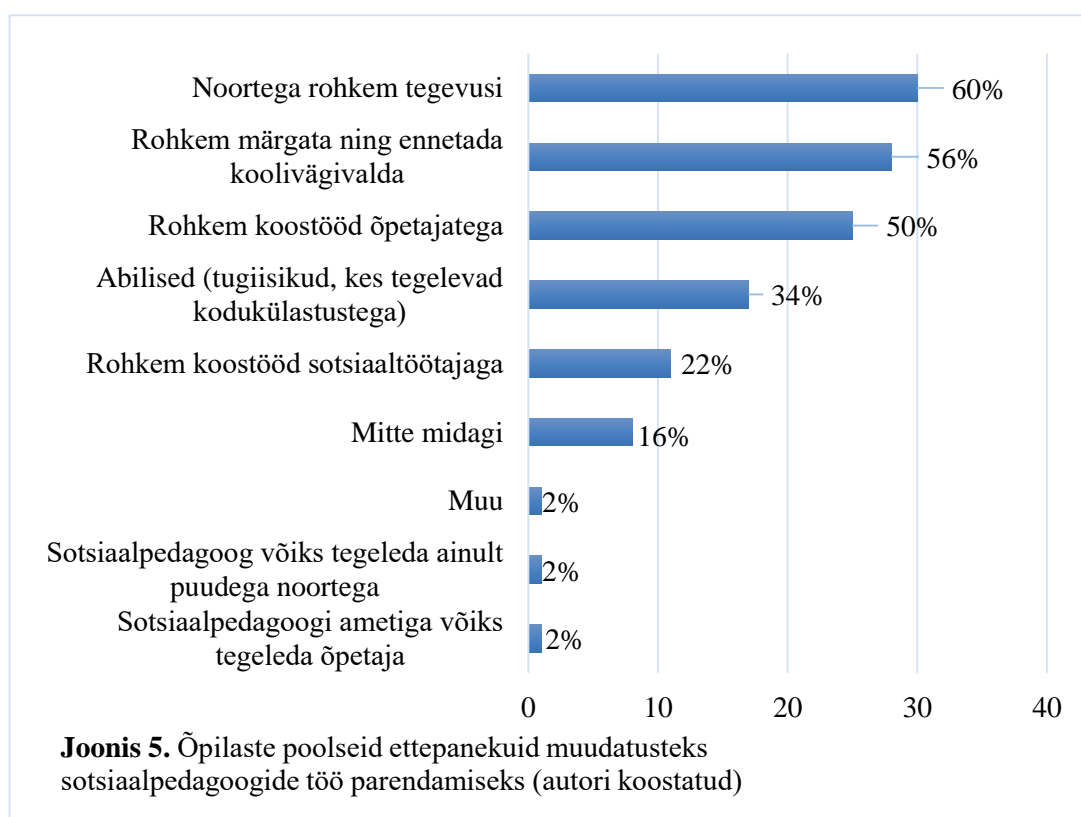
Lõputöö autor uuris ka seoseid selle vahel, kas sotsiaalpedagoogi külastanud õpilased peavad tema tööd vajalikumaks, kui need, kellel pole tema tööga mingit kokkupuudet olnud. Selgus et seosed selle vahel puuduvad, kuna nii õpilased, kes on ise või omavad koolikaaslast, kes on sotsiaalpedagoogi külastanud, kui ka õpilased, kellel pole temaga mingit kokkupuudet, on hinnanud tema vajalikkust enamjaolt üsna positiivselt.

Esmapilgul väiksena tundunud murest võib ajapikku kasvada suur probleem. Lihtsatest asjade puhul võiks igal ühel olla keegi, kellega oma raskustest rääkida. Sotsiaalpedagoogist võib abi olla väga paljudele noortele. Eriti just koolis ning kodus tekkivate probleemide puhul. Raskemate asjaolude korral on sotsiaalpedagoogil võimalus laps edasi suunata, näiteks kui noor vajab psühholoogilist abi siis nõustamisest enam ei piisa ning tulebki noorele aeg psühholoogi juurde kirja panna. TCRU uuringutest (vt peatükk 1.3.) on leitud seos sotsiaalpedagoogi olemasolu ning noorte

stabiilsema ja parema elukeskkonna vahel. Seega leiab lõputöö autor, et sotsiaalpedagoogi olemasolu koolis on vajalik ning uuringu tulemused ka tõestasid, et see on vajalik noorte endi jaoks, kes koolis käivad. Kuna sotsiaalpedagoogide töö on oluline, on tarvis seda pidevalt arendada. Järgmises alapeatükis 2.2.3. tuuakse välja küsitlusest selgunud ettepanekud, mida võiks ette võtta sotsiaalpedagoogide töö edendamiseks.

2.2.3. Õpilaste ning sotsiaalpedagoogide ettepanekud kooli sotsiaalpedagoogide töö parendamiseks

Kooliõpilaste ja sotsiaalpedagoogide käest taheti teada, kas kooli sotsiaalpedagoogide töös peaks midagi muutma. Joonis 5. väljendab ettepanekuid, mida noorte arvates tuleks järgida sotsiaalpedagoogide töö parendamiseks.

Peatükis 1.3. on välja toodud Prantsusmaa meetod sotsiaalpedagoogi tööst, kus sotsiaalpedagoogi nimetatakse erihariduse spetsialistiks. Prantsusmaa näidet aluseks võttes, kus sotsiaalpedagoog tegeleb ennekõike puudega noortega, ei ole antud uuringu

läbiviinud õpilased sellise töö mudeliga nõus. Nimelt arwab ainult üks vastaja, et sotsiaalpedagoog võiks tegeleda ainult puudega noortega. Samuti ei arva noored, et sotsiaalpedagoogi ametiga saaks toime tulla üksnes õpetaja. Seda ennekõike seetõttu, et nii õpetajate kui ka sotsiaalpedagoogide töökoormus on liiga suur, selleks, et juurde anda lisakoormust.

Ühe vastaja kohaselt külastatakse sotsiaalpedagoogi üle seitsme korra nädalas ning teise respondendi järgi kolm kuni neli korda nädalas, seega võib nende töö mahtu lugeda väga suureks. Intervjuude vastused tõestavad, kui suur töökoormus sotsiaalpedagoogidel on:

Nähes oma töökoormust leian, et see ei oleks võimalik. Kuid arvan, et õpetajale tuleks tema töös kasuks kui nad saaks koolitust, mis keskenduvad erinevate oskuste arendamisele. Nt sotsiaalpedagoogilise probleemidega tegelemisel, kuulamisoskus jne. Erinevad ametnikud paraku on koolimajast eemal, kuid on palju olukordi, kus reageerima peab kohe. (V 1)

Ma arvan, et sotsiaalpedagoog /.../ peaks olema ikkagi õpetajast eraldiseisev ametikoht. Absoluutselt võib sellel tööl töötada väljakoolitatud õpetaja või sotsiaaltöö haridusega inimene, aga hea on, kui ta ei anna ise tunde, sest siis ei pea ta eri rollide vahel end jagama (õpetaja/sotsiaalpedagoog). Ei saa ju korraga olla õpetaja ja sotsiaalpedagoog. (V 2)

Samamoodi võivad tekkida lahkkelid probleemi korral, kus üheks pooleks on õpilane ning teiseks pooleks pedagoog. Sellisel juhul tekib huvide konflikt ning õpilasel pole kuhugi pöörduda. Seetõttu leiab uuringu autor, et sotsiaalpedagoogi tööülesannete edasikandmine õpetajale, sotsiaaltöötajale või kellelegi teisele poleks otstarbekas.

Saksamaad eeskujuks võttes (vt peatükk 1.3.) toob lõputöö autor välja näite eluilmakesksest, sotsiaal-pedagoogikast inspireeritud- peretööst. Uurimise alla võetud perekond koosneb isast ja vanaisast (naise äi), emast ja kahest pojast. Vanemal viie aastasel pojalt on lasteaias probleeme- ei osale tegevustes, on agressiivne. Ka noorem poeg, kes on kolme aastane, käitub häirivalt. Lastekaitseametis vestlusel räägib ainult isa. Perele suunati sotsiaalpedagoogilise ettevalmistusega peresotsiaaltöötaja

(peretöötaja). Tuli välja, et isal pole tööd, on kogu aeg halvas tujus, söimab ema ning on laste suhtes tõrjuv. Ema on pidevalt haige ning lamab enamiku ajast voodis. Lastel puudub kindel ajakava ja koht oma asjade hoidmiseks. Samuti ei viida lapsi tihti lasteaeda ning neil puuduvad sõbrad, kellega mängida. Pere abistamiseks toimetab peretöötaja emaga köögis ning mängib lastega, tegeleb suhetega abikaasade vahel ning väljaspool peret. Toimuvad muutused- pere hakkab naabritega läbi käima, ema liitub sotsiaaltöötaja loodud naiste tugigrupiga, lastel läheb lasteaias paremini. Vanemad suudavad järjest rohkem ise oma asju korraldada ja probleemidele lahendusi leida. Peale peretöötaja abistamist suudavad vanemad rohkem ise oma asju korraldada ja probleemidele lahendusi leida. (Selg, 2015, lk 28- 29) Antud süsteemi toetamiseks on käesolevas uuringus 34% õpilastest välja toonud, et sotsiaalpedagoogil võiks olla abiline, kes tegelekski kodukülastustega. Saksamaal selline korraldus töötab, seega võiks Eestiski seda katsetada. Samamoodi võib eeskujuks võtta Soome töökorralduse, kus lisaks sotsiaalpedagoogile ehk Soome mõistes koolikuraatorile on abiks kooliskäimise abilised. Sama süsteemi saaks rakendada ka Eestis.

Suur hulk õpilasi on maininud ka koostöö vajaduse suurendamist nii õpetajate kui ka sotsiaaltöötajatega. Endiselt on tähtis võrgustikutöö ning hädavajalikud meeskonnatöö oskused. Kõige enam sooviksid õpilased, et sotsiaalpedagoog viiks nendega rohkem tegevusi läbi, näiteks loenguid, ning pühendaks oma aega rohkem koolivägivallaga seonduvale. Selleks on vajalik ka õpilaste tundmaõppimine. Näiteks üks respondent vastas nii: „Klassiõde, kes tegelikult kiusas mind, aga manipuleeris sotsiaalpedagoogiga, et soovib end ära tappa, ning kelle tõttu mind viidi tema ülekuulamisele, ja hakati koheselt süüdistama (seetõttu arvangi, et enamasti on see töö kasutu, sest õpilased oskavad vabalt nendega manipuleerida).“ (V 7) Sellisest vastusest võib järeldada, et õpilased ei taha sotsiaalpedagoogi juurde pöörduda ka halbade kogemuste tõttu. Need ei pruugigi olla juhtunud nende endiga, piisab vaid kui see juhtub kellegi tuttavaga, kes asjast ka edasi räägib. Sotsiaalpedagoogide käest uuriti, mida sellises olukorras ette võtta (lisa 2) ning nende vastused olid järgmised: „/.../ Ma arvan, et selliseid olukordi saab ära hoida sellega, kui sotsiaalpedagoog on õiglane, tal on lapsega (lastega) usalduslik suhe, ta ei ole hukkamõistev ning kuulab alati ära kõik osapooled. Samuti on oluline teha koostööd erinevate inimestega.“ (V 1) „Tuleb

hinnanguvabalt kuulata ära kõik osapooled, kui vaja, siis mitu korda. /.../ Lahendusekeskne lähenemine on oluline.“ (V 2)

Intervjuudest selgus, et sotsiaalpedagoogide jaoks oleks nende töö parendamiseks tarvis supervisiooni ning erinevaid koolitusi. Uuringu tulemustest tuleb välja koostöövajadus ning tarvidus mitmekülgsete oskuste järele. Sotsiaalpedagoog peab olema kõrgharidusega väljakoolitatud isik, kes omab nii psühholoogilisi oskusi kui ka kuulamisoskusi. Kasuks tulevad teadmised ka juhtumikorraldusest ning muudest sotsiaalpedagoogide kutsestandardis välja toodud teadmistest, nagu näiteks sotsiaalsete oskuste õpetamine, ennetustööga tegelemine ning inimese toimetuleku toetamine (vt peatükk 1.4.).

Läbiviidud küsitluste ja intervjuude põhjal tehakse järgnevas peatükis 2.4. mõned järeldused. Samuti tuuakse välja mõningad lõputöö autori poolsed ettepanekud, mida võiks rakendada sotsiaalpedagoogide töös.

2.3. Järeldused ja lõputöö autori poolsed ettepanekud

Käesolevas lõputöös said selgeks kooliõpilaste arusaamad sotsiaalpedagoogide tööülesannetest ning rollist. Nimelt on sotsiaalpedagoog noorte jaoks kuulaja ning nõuandja. Uuringu tulemustest selgus, et sotsiaalpedagoogi peamiseks tööülesandeks koolilaste jaoks on üldistatult õpilaste probleemidega tegelemine (vt tabel 1 lk 24). Sotsiaalpedagoogid peaksid õpilastega viima läbi rohkem tegevusi (vt joonis 5 lk 33) ning nende töö parendamiseks on tarvis koolitusi ja supervisiooni. Kuigi koolilapsed pole üleüldiselt täiesti kursis sotsiaalpedagoogide tööülesannetega, hindavad nad tema tööd ning peavad seda vajalikuks.

Eesti kultuuriruumis võiks jälgida Saksamaa ning Soome mudeleid, kus sotsiaalpedagoogi töö kergendamiseks, on lastega töötamiseks loodud veel üks ametikoht. Tugiisiku palkamine aga nõuab riigilt lisaressursse. Sotsiaalpedagoogide kutsestandardis välja toodud tööülesanded kattuvad käesolevas lõputöös välja tulnud sotsiaalpedagoogile vajalike oskuste ning teadmistega. Võib öelda, et lõputöös selgunud

sotsiaalpedagoogi tööülesannete järgi on tema töö pigem sotsiaaltöö kui pedagoogiline sekkumine.

Lõputööst tulenenud peamised järeldused ning probleemid sotsiaalpedagoogika valdkonnas:

- õpilased peavad sotsiaalpedagoogi tööd vajalikuks ning nad soovivad, et ta viiks nendega rohkem tegevusi läbi,
- sotsiaalpedagoogide töös on olulisel kohal võrgustikutöö ning koostöö erinevate osapoolte vahel,
- sotsiaalpedagoogi tööd ei tunta piisavalt, kuna tihtipeale tema tööd pole tutvustatud ning õpilased saavad tema olemasolust teada vaid ükselt silti lugedes,
- sotsiaalpedagooge ei usaldata, kuna ta viib noortega läbi liiga vähe tegevusi, seetõttu on ka raske talle oma probleemidest rääkida,
- mõnikord ei soovita sotsiaalpedagoogi külastada halbade kogemuste tõttu,
- sotsiaalpedagoogil puudub kindel ülevaade õpilasest- milliste spetsialistide juures ta on käinud, milliste probleemidega silmitsi seisnud jne,
- sotsiaalpedagoogide seas on suur supervisiooni vajadus.

Lõputöö autor leiab, et lõputöö tulemustes on nii positiivsed kui negatiivsed aspekte. Positiivseks võib lugeda sotsiaalpedagoogi vajalikkust õpilase jaoks ning seda, et nad soovivad, et sotsiaalpedagoog viiks nendega rohkem tegevusi läbi. Negatiivse aspektina võib välja tuua, et sotsiaalpedagoogi tööd on liiga vähe tutvustatud ning tema poole pöördumisel on mõnikord tegemist olnud halva kogemusega. Seetõttu ilmnevad sotsiaalpedagoogi ametikohal takistused oma tööülesannete läbiviimiseks. Järgnevalt toob lõputöö autor- järeldustele ning selgunud probleemidele tuginedes- välja mõned ettepanekud sotsiaalpedagoogide töö parendamiseks.

Esiteks võiksid sotsiaalpedagoogid koolides läbi viia tunde. Tundide teemasid võib olla mitmesuguseid, näiteks nad võiksid tutvustada valla tööd, tolerantsust, erinevaid kultuure, vm elulisi teemasid. Sotsiaalpedagoogide kutsestandardis (Eesti Sotsiaalpedagoogide..., *n.d.*) on samuti välja toodud, et sotsiaalpedagoogid peaksid

abivajava inimese toimetulekut toetama pedagoogiliste vahenditega. See tagaks ka selle, et õpilased usaldaksid sotsiaalpedagoogi rohkem ning tunneksid teda paremini. Tänu sellele julgeksid nad sotsiaalpedagoogile oma probleemidest rääkida. Teisest küljest on see seotud ka eluliste õpetustega ning ehk aitavad noortel tulevikus iseseisvamalt oma eluga hakkama saada.

Teiseks selgus läbiviidud uuringus, et sotsiaalpedagoogide tööülesandeid ei tunta piisavalt. Seetõttu leiab lõputöö autor, et koolides peab rohkem tutvustama sotsiaalpedagoogi tööd. Ühe võimalusena selle teostamiseks võib klassijuhataja igal aastal pühendada ühe tunni sotsiaalpedagoogi töö tutvustamiseks. Muidugi võib seda teha ka sotsiaalpedagoog ise- enda läbiviidavas loengus.

Kolmandaks leiab lõputöö autor, et kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajaga tuleks teha tihedamat koostööd ning pidada läbirääkimisi riskiperedest, kuhu kuuluvad ka lapsed. Seda tuleb pidada eriti oluliseks- kuna intervjuudest selgus, et sotsiaalpedagoogid ei leia võimalusi koostööks sotsiaalnõunikuga, kuna viimane ei tegele lastega. Samas need lapsed, kes on väga suurtes raskustes, kasvavad samuti ükskord suureks ning siis nad on jällegi sotsiaalnõuniku pärusmaa - sellest tekib aga suletud ring. Probleemi ennetamiseks oleks tarvilik näiteks kord kvartalis pidada suuremaid läbirääkimisi riskiperede abistamiseks ning nende probleemide teadvustamiseks.

Neljandaks võib välja tuua, et nii sotsiaalpedagoogide kui ka muude spetsialistide (näiteks psühholoogid ja eripedagoogid) jaoks oleks tarvilik ühine andmete kogum, kust on näha õpilase käekäik varasemate probleemide puhul. Sellise andmete kogumi rajamisel võivad tekkida aga andmekaitseprobleemid. Samuti tekib küsimus sellise kogumi eetilisesuses. Küll aga ei lihtsustaks see ainult sotsiaalpedagoogide tööd vaid ka teiste tugispetsialistide oma.

Viimase aspektina tuuakse välja see, et sotsiaalpedagoogide tööks vajalike oskuste parandamiseks oleks tarvilik sotsiaalpedagoogide seas läbi viia supervisioon. Selle läbiviimiseks on tähtis ka õpetajatele ning muudele koolitöötajatele selgitada sotsiaalpedagoogi tööülesanded koolis. Seda peaks tegema sotsiaalpedagoog ise. Teisalt on võimalik ka välja töötada sotsiaalpedagoogide üldine ametijuhend koolis, näiteks

Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühenduse poolt. Kuna töökeskkond ning elu ise on pidevalt muutuvad, tuleks sotsiaalpedagoogidele võimaldada töönõustamist pidevalt, mitte ainult kord terve tööaja jooksul. Kasuks sotsiaalpedagoogide töö edendamisel tulevad ka erinevad koolitused, näiteks eripedagoogika, psühholoogia ja juhtumikorralduse valdkonnas. Supervisiooni ning koolituste läbiviimised sotsiaalpedagoogide seas võimaldaks ehk ka koolilastele paremini selgeks teha sotsiaalpedagoogide rolle ning tööülesandeid.

Ettepanekud on suunatud Põlva maakonna gümnaasiumitele. Samuti on ettepanekud mõeldud kohalikele omavalitsustele, kelle poolt tulevad koolitöötajate palgad. Seetõttu on mõtlemiskoht neile see, kui palju lisaressursse on omavalitused valmis sotsiaalpedagoogide töö edendamiseks välja käima, näiteks tugiisikute näol. Lõputöö tulemused on olulised ka sotsiaalpedagoogile endile- oma töö kujundamiseks ning õpilastele usaldusväärseks tundumiseks. Kuna lõputöös selgus, et sotsiaalpedagoogid on õpilaste jaoks vajalikuks, siis tuleks nende töö parendamiseks ka pidevalt sotsiaalpedagooge arendada läbi supervisiooni ja koolituste.

KOKKUVÕTE

Sotsiaalpedagoogika on suures osas sotsiaalne töö, kus kasutatakse erinevaid meetodeid. Sotsiaalpedagoogika aluseid on kasutatud juba aastasadu, kuid enam hakkas see arenema 19. sajandil. Euroopas teisalt aga hakati seda valdkonda ning sellealaseid meetodeid rohkem rakendama 20.sajandil. Sageli algavad noore inimese probleemid kodust ning kanduvad edasi kooliruumidesse. Kui lapse käitumisprobleeme on juba koolis märgata, siis saab sekkuda sotsiaalpedagoog. Kuna koolid on üldjuhul mitmesaja õpilasega ning sotsiaalpedagoogide töökoormus suur, siis võib laps oma probleemidega märkamatuks jääda. Seetõttu on Eestis tarvidus sotsiaalpedagoogi kõrvale ka teist ametikohta, kes vähendaks tema töökoormust.

Eestis on sotsiaalpedagoogi olemasolu kohustus märgitud ka põhikooli ja gümnaasiumi seaduses. Positiivne on tõdeda, et sotsiaalpedagoogi tööd hakatakse üha enam väärtustama, selle tõestuseks valmis peaaegu kolm aastat tagasi ka sotsiaalpedagoogide kutsestandard. Eestis pole küll väga kaua sotsiaalpedagoogikat viljeletud, kuid see areneb jõudsalt ning selle alast kõrgharidust on võimalik omandada kõrgkoolis.

Sotsiaalpedagoogi tööülesandeid ning rolli lapse jaoks uurides leidis lõputöö autor, et sotsiaalpedagoogi töö on suuremal määral pigem sotsiaalne, kui pedagoogiline. Noorte arusaama järgi on sotsiaalpedagoogide põhiliseks tööülesandeks õpilaste probleemidega tegelemine. Samas ei tea paljud, millega sotsiaalpedagoog tegelikult tegeleb ning milliste probleemidega võib tema poole pöörduda. Seega võib öelda, et koolilapsed ei ole sotsiaalpedagoogi tööülesannetega piisavalt kursis. Ilmnesid nii mõnedki probleemid sotsiaalpedagoogi töö mõistmise ning tööülesannete arusaadavuse osas. Näiteks õpilased on saanud sotsiaalpedagoogi kohta negatiivset informatsiooni, nad ei tea tema olemasolust, neil on olnud halvad kogemused või neile pole piisavalt selgitatud, millega sotsiaalpedagoog üldse tegeleb. Sealjuures on sotsiaalpedagoogide

töö õpilaste jaoks vajalik, kuna tulemuste kohaselt oli ainult ühe lapse jaoks sotsiaalpedagoog vähe vajalik- seda negatiivse kogemuse pärast.

Suurest töökoormusest tingituna ei tuleks sotsiaalpedagoogidele mõeldud ülesannetega toime kooli pedagoogid, kui nad peaksid seda tegema lisaks oma põhitööle. Sotsiaalpedagoogi rolliks sotsiaalpedagoogide endi seisukohast on olla nõustaja ning suunaja ja vahendaja, et saata hädasolija õige spetsialisti juurde. Tänu oma väljaõppele suudab ta seda ka piisavalt kiiresti teha. Sotsiaalpedagoogi olulisemaks rolliks õpilase jaoks aga on olla aga kuulaja ning nõuandja. Käesolev lõputöö tõestab teoreetilises osas välja tulnud sotsiaalpedagoogi suunajaks, vahendajaks ning kuulajaks olemise rolli.

Lõputöö tulemuste edasiarendamiseks teeb autor järgmised ettepanekuid:

- sotsiaalpedagoogid võiksid koolides läbi viia erinevaid tunde,
- klassijuhataja võiks igal aastal pühendada ühe tunni sotsiaalpedagoogi töö tutvustamiseks või siis sotsiaalpedagoog ise- enda läbiviidavas loengus,
- suurendada koostööd kohaliku omavalitsuse sotsiaalnõunikuga,
- sotsiaalpedagoogidele korraldada supervisiooni ning koolitusi.

Lõputöö tulemusi saab kasutada koolides, viies läbi sarnane uurimus või lastes sotsiaalpedagoogidel arutleda, selle üle, kas nad on enda tööülesandeid, rolli ja olulisust õpilaste piisavalt selgitanud. Lõputöö tulemused on ka mõttepunktiks nendele koolidele, kus sotsiaalpedagoogi ei tööta, kuna selgus, et tema töö on laste jaoks väga vajalik. Samuti on lõputöö suunatud Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühendusele, kuna töö autori poolt on välja pakutud idee kooli sotsiaalpedagoogi ametijuhendi koostamiseks. Lõputöö tulemused ning ettepanekud on olulised kohalikele omavalitustele ning nii Eesti gümnaasiumitele kui ka põhikoolidele.

Läbiviidud küsitlusega selgitati välja noorte arusaam sotsiaalpedagoogi tööülesannetest ja rollist ning mõisteti, et sotsiaalpedagoogi amet on õpilaste jaoks vajalik. Intervjuudest selgusid sotsiaalpedagoogi võimalused noorte abistamisel ning olulisemad raskused, mis tulevad sotsiaalpedagoogi töös ette. Töö eesmärk sai täidetud ning uurimisküsimustele leiti vastused, seega võib öelda, et lõputöö teostamiseks valitud uurimismetoodika täitis oma eesmärgi.

VIIDATUD ALLIKAD

- Aasvee, K., & Rahno, J. (2015). *Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring: 2013/2014. õppeaasta*. Tallinn: Tervise arengu instituut. Loetud aadressil https://intra.tai.ee//images/prints/documents/144776947825_HBSC_2014_kogumik.pdf
- Alla- Napritson, E. (2008). Sotsiaalpedagoogi tööst koolis. M. Tamm (toim.), *Koolitugi*, (lk 80- 81). Tallinn: Tallinna Haridusamet, Tallinna Ülikool.
- Arras, L. (2008). Koolisotsiaaltöö tegija ametinimetuseks on sotsiaalpedagoog. *Koolitugi*, (lk 77- 79). M. Tamm (toim.), *Koolitugi*, (lk 80- 81). Tallinn: Tallinna Haridusamet, Tallinna Ülikool.
- Boddy, J., Statham, J. (2009). *European Perspectives on Social Work: Models of Education and Professional Roles. Research Brief*. Retrived from University of London, Thomas Coram Research Unit, Institute of Education http://eprints.ioe.ac.uk/717/1/European_Social_Work_Briefing_Paper_final_version_for_print.pdf
- Boddy, J., Statham, J., McQuail, S., Petrie, P., & Owen, C. (2009). *Working at the 'edges' of care? european models of support for young people and families. Research Brief*. Retrived from University of London, Thomas Coram Research Unit, Institute of Education <http://sro.sussex.ac.uk/39327/1/workingattheedgesofcare.pdf>
- Bon, C. (2009). Social pedagogy in France. In K. Jensen, & N. Rosendal Jensen (Eds.), *The diversity of social pedagogy in Europe* (pp. 34- 45). Bremen: Europäischer Hochschulverlag GmbH & Co. KG.
- Cameron, C., & Moss, P. (2011). Social Pedagogy: Current understandings and opportunities. In C. Cameron & P. Moss (Eds.), *Social Pedagogy and Working with Children and Young People: Where Care and Education meet* (pp.7- 32). London: Jessica Kingsley Publishers.

- Chris Kyriacou, C., Ellingsen, I. T., Paul Stephens, P., & Sundaram, V. (2009). Social pedagogy and the teacher: England and Norway compared. *Pedagogy, Culture & Society*, 17, 75–87. doi: 10.1080/13603116.2011.629689
- Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühendus. (n.d.). *Kutsestandard, sotsiaalpedagoog, tase 6*.
Loetud aadressil
<http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10499791/pdf/sotsiaalpedagoog-tase-6.1.et.pdf>
- Eriksson, L. (2014). The understandings of social pedagogy from northern European perspectives. *Journal of Social Work*, 14, 165–182. doi: 10.1177/1468017313477325
- Grunwald, K., & Thierch, H. (2009). The Concept of the „Lifeworld Orientation“ for Social Work and Social Care. *Journal of Social Work Practice*, 23, 131- 146. doi: 10.1080/02650530902923643
- Haridus- ja teadusministeerium. (n.d.). PISA. Loetud aadressil
<https://www.hm.ee/et/tegevused/uuringud-ja-statistika/pisa>
- Hämäläinen, J. (2003). The concept of social pedagogy in the field of social work. *Journal of Social Work*, 3, 69-80. doi: 10.1177/1468017303003001005
- Hämäläinen, J. (1999). *Sissejuhatus sotsiaalpedagoogikasse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hämäläinen, J. (2015). Defining Social Pedagogy: Historical, Theoretical and Practical Considerations. *British Journal of Social Work*, 45, 1022–1038. doi:10.1093/bjsw/bct17
- Jarning, H. (1997). The Many Meanings of Social Pedagogy: pedagogy and social theory in Scandinavia. *Scandinavian Journal of Educational Research* 41, 413–431.
- Kadajane, T. (2001). *Koolisotsiaaltöö käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kornbeck, J., & Rosendal Jensen, N. (2009). Introduction: Social pedagogy in Europe-Diverse with common features. In K. Jensen, & N. Rosendal Jensen (Eds.), *The Diversity of Social Pedagogy in Europe*, (pp. 1- 11.). Bremen: Europäischer Hochschulverlag GmbH & Co. KG.
- Leino, M. (2009). *Kui koolis on halb*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.
- Leino, M. (2012). Sotsiaalpedagoogika mõisest. *Sotsiaaltöö*, 2, 44- 48.

- Lopez-Blasco, A. (1998). The development of social pedagogy in Spain: The tension between social needs, political response and academic interests. *European Journal of Social Work*, 1, 41–53.
- Lüders, C., & Winkler, M. (1992). Sozialpädagogik – auf dem Weg zu ihrer Normalität. [Sotsiaalpedagoogika - teel normaalsuseni.] *Zeitschrift für Pädagogik*, 38, 359–370.
- Madiste, E. (2015). Eesti madalama haridusega noored tööturul. Loetud aadressil <https://statistikaamet.wordpress.com/tag/noorte-tootus/>
- Mikser, R. (2009, 11. detsember). Saksa sotsiaalpedagoogika kontseptsioon. *Haridus, lk 49- 55*.
- Niemeyer, C. (1994). Unzeitgemässe Sozialpädagogik. Erwägungen auf dem Weg zur Rephilosophierung einer Einzelwissenschaft unter Bezug auf Nietzsche. [Ennatlik sotsiaalpedagoogika. Kaalutlused üksikteaduste taasfilosoferimiseks Nietzsche alusel.] *Zeitschrift für Pädagogik*, 40, 627–645.
- Petrie, P. (2001). The potential of pedagogy/education for work in the children’s sector in the UK. *Social Work in Europe*, 8, 23-25.
- Petrie, P. (2013). Social Pedagogy in the UK: Gaining a firm foothold? *Special issue, Social Pedagogy in the 21st Century education policy analysis archives*, 21.
- Põhikooli ja gümnaasiumi seadus. (2010). Riigi Teataja I, 41, 240. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410>
- Põlvamaa noorteportaal. (n.d.). *Koolid*. Loetud aadressil <http://www.polvanoored.ee/koolid>
- Raud, K. (2011). Sotsiaalpedagoog aitab kaasa kogu koolipere heaolule. *Sotsiaaltöö*, 2, 21- 24.
- Räpina Ühisgümnaasium. (2015). *Ametijuhend*. Loetud aadressil <http://yg.rapina.ee/wp-content/uploads/2014/03/Sotsiaalpedagoogi-ametijuhend2015.pdf>
- Schugurensky, D., & Silver, M. (2013). Social pedagogy: Historical traditions and transnational connections. *Special issue, Social Pedagogy in the 21st Century education policy analysis archives*, 21.
- Selg, M. (2015). Tervikliku sotsiaaltööteooria otsingul: eluilmakeskne sotsiaaltöö. *Sotsiaaltöö*, 2, 26-31.

- Sihtasutus Kutsekoda. (2013). *Hariduse kutsenõukogu kirjaliku hääletamise tulemuste protokoll*. Loetud aadressil
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:-IYIfjwXtUQJ:www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsenoukogud/10086215/otsus/10501613+&cd=4&hl=et&ct=clnk&gl=ee>
- Sotsiaalpedagoog. (2014). T. Erelt (toim.), *Hariduse ja kasvatuse sõnaraamat* (lk 382). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Sotsiaalpedagoogika. (2014). T. Erelt (toim.), *Hariduse ja kasvatuse sõnaraamat* (lk 382). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Stephens, P. (2013). *Social Pedagogy: Heart and Head*. Bremen: Europäischer Hochschulverlag GmbH & Co. KG.
- Tamm, M. (2008). Koolitugi Tallinna koolides. M. Tamm (toim.), *Koolitugi*, (lk 39-64). Tallinn: Tallinna Haridusamet, Tallinna Ülikool.
- Valge, K. (2014). *Kooli juhtkonna liikme, klassijuhataja, aineõpetaja ja suure kooli õpetaja tõlgendused sotsiaalpedagoogikast*. (Lõputöö). Loetud aadressil
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/41857/valge_katlin.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Whinter-Jensen, T. (2011). Educational borrowing. A model and the genesis of Danish social pedagogy. In K. Jensen, & N. Rosendal Jensen (Eds.), *Social pedagogy for the entire lifespan Volume I* (pp. 52-65). Bremen: Verlag,.

Lisa 1. Küsitlus õpilaste toetamisest Põlva maakonna koolides

Lugupeetud küsimustikule vastaja! Antud küsimustik on koostatud 10.-12. klassi õpilastele Põlva maakonnas. Uurimuse eesmärgiks on teada saada õpilaste arvamusi sotsiaalpedagoogi tööst, pealkirjaga Põlva maakonna gümnaasiumite näitel. Vastused on anonüümsed ning teie konfidentsiaalsus on tagatud. Jõudu vastamiseks!

1. Teie vanus:

Numbritega.

2. Teie sugu:

Naine

Mees

3. Millega sinu arvates tegeleb sotsiaalpedagoog?

4. Kui vajalikuks pead sotsiaalpedagoogi tööd? Palun põhjenda oma arvamust!

1- pole üldse vajalik; 2- vähe vajalik; 3- nii ja naa ; 4- üsna vajalik; 5- väga vajalik

Vähe vajalik 1 2 3 4 5 Väga vajalik

Põhjendus: _____

5. Kuidas said teada sotsiaalpedagoogi olemasolust oma koolis?

Näiteks: klassijuhataja rääkis tema olemasolust, keegi suunas Sind tema juurde, Sinu sõber käis tema juures, koolis tutvustati vm.

6. Loetle põhjuseid, mille puhul võib sotsiaalpedagoogi poole pöörduda!

Loetelu eraldada komadega.

7. Kas oled külastanud sotsiaalpedagoogi? Mis põhjusel oled tema juurde pöördunud?

Jah

Ei

Lisa 1. järg

Põhjus: _____

8. Kas tead mõnda koolikaaslast, kes on käinud sotsiaalpedagoogi juures? Millisel põhjusel?

- Jah
 Ei

Põhjus: _____

9. Millistel põhjustel pole Sina või mõni Sinu koolikaaslane sotsiaalpedagoogi külastanud, kuigi seda oleks võinud teha?

Valida võid mitu varianti. Soovi korral põhjenda oma vastuseid.

- Ei ole olnud põhjust teda mitte külastada
 Minu koolis pole sotsiaalpedagoogi
 Ei julgenud
 Polnud aega
 Ei arvanud, et ta saab aidata
 Ei tulnud selle peale
 Kõik oleksid näinud kui sotsiaalpedagoogi uksest sisse oleksin astunud
 Kõik oleksid teada saanud, mida ma sotsiaalpedagoogile rääkisin
 Ma ei teadnud, kas see on asi, millega sotsiaalpedagoogi poole pöörduda
 Ma ei teadnud sotsiaalpedagoogi olemasolust
 Muu

10. Kui oled teda külastanud, millist abi oled saanud?

Valida võid mitu varianti. Soovi korral võid midagi lisada.

- Nõustamine
 Psühholoogiline abi
 Abi probleemide puhul õpetajaga

Lisa 1. järg

- Abi probleemide puhul perekonnaga
- Abi probleemide puhul klassikaaslastega
- Sotsiaalsete toimetulekuoskuste õpetus
- Sotsiaalpedagoog on mind abi saamiseks edasi suunanud
- Sotsiaalpedagoog pole mind aidanud
- Muu

Lisa: _____

11. Mida peaks sinu arvates sotsiaalpedagoogi töös muutma?

Valida võid mitu varianti. Soovi korral võid põhjendada oma valikuid või midagi lisada.

- Sotsiaalpedagoog võiks noortega rohkem tegevusi teha (tunnid, väljasõidud, loengud).
- Ta võiks rohkem märgata koolivägivalda ning leida meetmeid selle ennetamiseks (näiteks loengud vägivalda teemal)
- Sotsiaalpedagoog võiks õpetajatega rohkem koostööd teha.
- Ta peaks tegema rohkem koostööd sotsiaaltöötajaga
- Sotsiaalpedagoogidel võiks olla abiks nii öelda tugiisikud, kes tegeleksid ka kodukülastustega (just probleemsete ning abivajavate perede puhul)
- Sotsiaalpedagoogi ametiga võiks tegeleda hoopis klassijuhataja või muu isik
- Sotsiaalpedagoog võiks tegeleda ainult puudega noortega
- Mitte midagi
- Muu

Lisa: _____

Lisa 1. järg

12. Kas sind on suunatud sotsiaalpedagoogi juurde? Kui jah, siis kes on seda teinud ja millistel põhjustel?

- Jah
 Ei

Kes ja millistel põhjustel: _____

13. Kui meelsasti tahaksid sotsiaalpedagoogile oma probleemist rääkida? Palun põhjenda! Kas arvad, et saaksid abi?

1- ei räägiks üldse; 2- harva räägiksin; 3- mõnikord räägiksin; 4- enamjaolt räägiksin; 5- räägiksin meelsasti

Ei räägiks üldse 1 2 3 4 5 Räägiksin meelsasti

14. Kui meelsasti räägid oma muredest?

1- üldse mitte, 2- harva, 3- mõnikord, 4- üsna meelsasti, 5- kõige meelsamini

Emale 1 2 3 4 5

Isale 1 2 3 4 5

Õele/ vennale 1 2 3 4 5

Vanaisale 1 2 3 4 5

Vanaemale 1 2 3 4 5

Sõbrale 1 2 3 4 5

Sotsiaalpedagoogile 1 2 3 4 5

Õpetajale 1 2 3 4 5

Võõrale inimesele 1 2 3 4 5

Mitte kellelegi 1 2 3 4 5

15. Millistel põhjustel oled kokku puutunud valla sotsiaaltöötajaga?

Kui Sa pole temaga kokku puutunud, siis võid lahtrisse kirjutada: Ei ole valla sotsiaaltöötajaga kokku puutunud.

Lisa 2. Uuring sotsiaalpedagoogide tööst Põlva maakonnas

Tere!

Antud küsimustik on koostatud Põlva maakonna sotsiaalpedagoogidele. Uurimuse eesmärgiks on teada saada sotsiaalpedagoogi töö kitsaskohti ning võimalusi, pealkirjaga "Sotsiaalpedagoogide vajalikkus õpilaste ning nende endi seisukohast, Põlva maakonna näitel". Vastused on anonüümsed ning teie konfidentsiaalsus on tagatud. Jõudu vastamiseks!

1. Millised on Teie peamised tööülesanded?

2. Kuidas olete saanud abi pakkuda ja lapsi aidata?

Tooge vähemalt üks näide rohkem meelde jäänud kogemusest mõne noore abistamisel.

3. Millised on tüüpilisemad probleemid Teie töös?

4. Kuidas õpilased Teie olemasolust teada on saanud?

5. Kui tihti Teie poole pöörduakse?

Küsimuse all mõeldakse just probleemidega noori.

1-2 korda nädalas

3-4 korda nädalas

5-6 korda nädalas

7 või enam kordi

6. Kui heaks peate koostööd omaavalitsuse sotsiaaltöötajaga? Mida saaks ette võtta koostöö parendamiseks?

1- halb koostöö; 2- pigem halb; 3- keskmine; 4- üsna hea; 5- väga hea. Palun põhjendage enda vastust.

Halb koostöö 1 2 3 4 5 Väga hea koostöö

Põhjendus ning ettepanekud: _____

7. Kui heaks peate koostööd lapsevanematega? Mida saaks ette võtta koostöö parendamiseks?

1- halb koostöö; 2- pigem halb; 3- keskmine; 4- üsna hea; 5- väga hea. Palun põhjendage enda vastust.

Lisa 2. järg

Halb koostöö

1

2

3

4

5

Väga hea koostöö

Põhjendus ning ettepanekud: _____

8. Milliseid takistused esinevad koostööl?

Nii lapse, lapsevanema kui ka kohaliku omavalitsusega.

9. Mida arvate ideest, et sotsiaalpedagoogi tööd saaksid asendada väljakoolitatud õpetajad või ametnikud (näiteks sotsiaaltöötaja)? Kas see oleks teie arust võimalik ja kui ei siis, miks?

10. On olnud juhtumeid, kus õpilased on manipuleerinud sotsiaalpedagoogiga ning süüdlaseks on jäänud hoopis kiusatav. Antud küsimusega soovitakse teada, kuidas sellist juhtumit ära hoida?

11. Milliseid võimalusi näete sotsiaalpedagoogi töö parendamiseks?

12. Kui Teil on midagi lisada, võite seda teha siin:

SUMMARY

THE STUDENTS' APPREHENSION OF THE WORK TASKS AND ROLE OF SOCIAL PEDAGOGUES ON THE EXAMPLE OF PÕLVA COUNTY HIGH SCHOOLS

Liis Seeme

The labour market indicators of the young people with a lower educational level are poorer than of those with higher education. This fact is confirmed by the labour force survey carried out in Estonia in 2014. (Madiste, 2015) The research into the health behaviour of the Estonian school students (Aasvee & Rahno, 2015) reveals a fact, that children often lack the opportunity to talk about their misfortunes even to their parents. Recently, plenty of school shooting has happened. Therefore, noticing, recognition of situation of misfortune, cooperation between different specialists and consolation of child are relevant. (Leino, 2009, p. 7) The above-mentioned activities rank among the work tasks of social pedagogue. Social pedagogue is one of the key persons in prevention and mitigation of such problems; their task is to help the young people, constantly working with them both on the social and mental level.

The purpose of this research is to show the significance of work of social pedagogue and explain apprehension of social pedagogue's work by the young people and opportunities to help them. Based on the purpose, the author seeks to learn the main problems in the work of social pedagogue and how important their work is for the students.

The research tasks:

- What are the work tasks and role of social pedagogue, in the students' opinion?
- What can be changed or improved in the work of social pedagogues?
- Whether a position of social pedagogue is necessary, or could someone else, e.g. social worker or teacher, cope with that?

Social pedagogues work in different establishments. So, the school social work does not cover the entire social pedagogy. However, this final paper is concentrated on the area

of the school social work as the author studies the students' opinions about the social pedagogics and the ideas and thoughts of social pedagogues working at school.

Social pedagogy is a broad area, and it has no common definition yet. For instance, in Catalonia this subject is more related to psychology while in Norway – with a speciality of social work. Generally, social pedagogy combines sociologic, cultural, psychological and pedagogical knowledge. (Cameron & Moss, 2011, p. 7- 11) The first person to use social pedagogy concept, was a German Karl Mager in 1844. (Heafford, Soëtard, referred to Schugurensky & Silver 2013, p. 3) In the 20th century social pedagogy was taken into use by many European countries. (Whinter-Jensen, 2011, p. 52-61) In Estonia, the school social work has been done since 1994 in Tartu, and since 1999 in Pärnu. (Kadajane, 2001, p. 43- 45) In Germany, there is an approach where besides a social pedagogue one more person works with the families. Such family work is called the lifeworld orientation for social work and social care. (Selg, 2015, p. 28) Since 1966, Finland has been using the school curators. In addition, the Finnish system includes “school coming” assistants, who, different from the curators, do not need to have a higher education. (Leino & Tamm, 2008, p. 15- 18) In Estonia, it is possible to study social pedagogy both under the bachelor's and master's programmes at Tallinn University. Besides, in December 2013, the Occupational qualification standards 6 and 7 of social pedagogues were approved. (Estonian Qualifications Authority, 2013)

The author used in the research both the quantitative and qualitative methods. The quantitative method prevails as some data is introduced in figures: e.g. lots of the respondents visited a social pedagogue, or how many students do not know what social pedagogue does. Furthermore, the questionnaire sampling was rather extensive – it included three Põlva county high schools, total of 50 students. The qualitative method was used as the author wanted to study the processes and cases as well as the opinions, interpretations and answers of the respondents. The measurement tools include both a questionnaire and structured interviews. The research is divided into two parts. The first part – the questionnaire for the 10 – 12 year students of three Põlva high schools, total of 50 students. The second part consists of the structured interviews with social pedagogues working in Põlva county. The interviews with social pedagogues were

formulated on a basis of the conclusions made on the responds of the questionnaire. The research results and the solutions, offered by the author, are as follows.

The students believe that the work of social pedagogue is necessary, and they want that more activities are done with them. The work of social pedagogue is not familiar enough as their work is not always introduced, and the students can only learn about their existence when reading a sign on the door. Social pedagogues are not trusted as they conduct only few activities therefore it is difficult to share problems with them. A solution might be if social pedagogues gave lessons at school. The subjects may vary, e.g. introducing the parish activity, tolerance, different cultures, or any other topics. It would also ensure that students start trusting social pedagogues more and know them better. Thus students would be encouraged to talk about their problems to social pedagogue. One opportunity to introduce the social pedagogue's work is to give a talk on the class-teacher advisory lesson once a year. And, of course, social pedagogue might take the time and give a talk. Networking and cooperation of different parties is one of the important things in work of social pedagogues. So, the author believes that negotiations with social workers, concerning possibilities to help risk families and study their problems (e.g. once a month) could help.

Social pedagogues require supervision too. In order to perform this function, teachers and other school personnel should understand the work tasks of social pedagogue. One of the opportunities is to design a general job regulation for the school social pedagogues, that might be attempted by, e.g. the Estonian Qualifications Authority. In course of supervision and trainings, carried out for social pedagogues, the attention should be paid to explaining the work of social pedagogues and their role to students.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liis Seeme

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Õpilaste arusaam sotsiaalpedagoogide tööülesannetest ning rollist Põlva maakonna gümnaasiumite näitel“, mille juhendaja on Anne Rähn

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, **18.05.2016**